

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Katedra politologie a evropských studií

Veronika Langerová

Krize českých tradičních stran

Analýza proměny českého stranického systému v letech
2010 a 2013

Bakalářská diplomová práce

Doc. Mgr. Pavel Šaradín Ph.D.

Olomouc 2016

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma: „Analýza proměny stranického systému v letech 2010 a 2013“ vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucího bakalářské práce a uvedla jsem všechny použité podklady a literaturu.

V Olomouci dne

Podpis

Tímto bych chtěla poděkovat Doc. Mgr. Pavlovi Šaradínovi Ph.D. za odborné vedení, cenné připomínky a rady, které napomohly k vypracování této bakalářské diplomové práce. Také Mgr. et Mgr. Jakubu Bakulemu za spoustu cenných rad.

Obsah

Úvod.....	5
1. Teorie Giovanniho Sartoriho.....	11
1. 1 Kritika Sartoriho typologie a odlišný pohled	16
1. 2 Přínos a zhodnocení Sartoriho typologie.....	18
1. 3 Volební volatilita a stranické nahrazení	19
1. 4 Měření roztržitosti stranického systému	21
2. Charakteristika období před rokem 2010	23
3. Parlamentní volby v roce 2010.....	28
3. 1 Aplikace teorie Giovanniho Sartoriho	33
3. 2 Volební volatilita sněmovní volby 2010	35
4. Parlamentní volby 2013	38
4. 1 Aplikace teorie Giovanniho Sartoriho	42
4. 2 Volební volatilita sněmovní volby 2013	45
Závěr.....	46
Prameny a literatura	50
Seznam použitých zkratk, tabulek a grafů.....	60
Abstrakt	62
Abstract	63

Úvod

Parlamentní volby jsou v demokratických režimech základním nástrojem získání legitimacy politické moci (resp. zákonodárné a výkonné moci ve státě). Rakouský politolog a ekonom Joseph A. Schumpeter ztotožňoval demokracii se samotným konáním soutěživých voleb (Schumpeter 2004). Volby zajišťují výběr zastupitelů a vládnoucích, tudíž skrze samotnou volbu osob dochází k ustanovení systému reprezentace a zajištění přiměřené shody mezi vládou a preferencemi veřejnosti (Budget 2012). Občané vyjadřují své preference volbou kandidátů a politických stran s následky pro to, kdo bude vládnout a jaké veřejné politiky bude prosazovat (Linek, Lyons 2013: 11). Tudíž z toho plyne, že volby mají stěžejní roli v institucionálním schématu demokracie. Ale také musíme dodat, že se voliči nemohou rozhodnout podpořit stranu, která neexistuje, ale naopak se musí rozhodnout mezi těmi stranami, které ve volbách kandidují.¹

Volby do Poslanecké sněmovny jsou voliči i politickými stranami vnímány jako nejdůležitější v českém politickém systému. Proto jsme si jej zvolili, a to konkrétně v období 2010-2013. Tato práce se zabývá primárně proměnou českého stranického systému. Hlavní důvodem zvoleného úseku je, že český stranický systém byl považován za dlouhodobě stabilní, a to nejen v postkomunistickém kontextu (Linek, Lyons 2013: 14). Na základě tohoto tématu budeme vycházet z teorie stranického systému dle Giovanniho Sartoriho. Tento významný italský politolog, a především autor teorie stranického systému, je považován za jednoho z nejvýznamnějších badatelů politických věd 20. století (Collier, Gerring 2009). Teorii stranických systémů představuje Giovanni Sartori ve své knize *Parties and Party System*, kterou napsal roku 1976.² Tato kniha patří k jeho nejuznávanějším. Maxmilián Strmiska poukazuje, že ačkoliv Sartoriho koncepce disponuje určitými nedostatky, jeví se jako těžce překonatelná. Také jsme si ji zvolili z důvodu tradičního pojetí, i když od roku 2008 došlo k nespočtu změnám, především příčinou finanční krize.

¹ Volbu strany ovlivňuje to, jaký je volič, ale i to jaké jsou strany, které o hlasy usilují (Downs 1957). A také samozřejmě hraje velkou roli, jakým způsobem se hlasuje. Možnosti jsou jak v zemích s poměrným volebním systémem a naproti tomu většinový volební systém.

² V České republice vychází v roce 2005 v českém překladu.

Volby v roce 2010 vnesly do stability českého stranického systému výraznou proměnu v tom smyslu, že došlo k poklesu podpory dvou tradičních hlavních stran- Občanské demokratické strany (ODS), České sociální demokratické strany (ČSSD). A také jedna ze základních politických stran stranického systému se do Poslanecké sněmovny nedostala- Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová (KDU-ČSL). Navíc do PS začaly pronikat nové strany. Vyznačovaly se kritikou korupčního prostředí a častých skandálů z řad vrcholných politiků, vymezovaly se proti dosavadnímu fungování české politiky. Tehdejší prezident Václav Klaus označil výsledky voleb: „za politické zemětřesení, po němž nezůstal kámen na kameni“ (Hanley 2011: 116). O tři roky později se při předčasných parlamentních volbách situace v podstatě opakovala, jen s jinými aktéry. Do sněmovny se probojovaly dvě nové politické strany vedené známými českými podnikateli. Tyto nové tři strany (VV, ANO, Úsvit) bývají politology považovány za populistické (Havlík 2014). Proč, vysvětlím v práci. Úspěch těchto stran bývá interpretován jako důsledek politické krize. Korupční skandály tradičních stran ukazují na propojování politiky s nelegálním financováním, tyto problémy vedou k poklesu důvěry občanů k politice jako takové. Voliči se tak často, kvůli neuspokojivému stavu politiky, obracejí k těmto novým politickým subjektům (Klíma 2013). Zajímavý pohled na tuto problematiku přinesl Sean Hanley (Hanley 2011: 116), který tuto významnou změnu oponuje tvrzením, že nové strany jsou trvalým, avšak okrajovým rysem české politiky. Ale naopak dodává, že přestože jsou nové strany přítomné v každých volbách, jejich výrazný úspěch s kombinací neúspěchu podpory obou tradičních stran, činí především z voleb 2010 výrazný moment. Což dále rozvedeme v kapitole o parlamentních volbách.

Tato podstatná změna v těchto dvou parlamentních volbách byla pro nás primárním důvodem, proč jsme se rozhodli zvolit téma české politiky. Hlavním cílem práce je analyzovat změny, ke kterým došlo mezi volbami 2010 a 2013 ve vztahu k proměně stranického systému. Stanovili jsme si několik výzkumných otázek.

- Nakolik se proměnil stranický systém v průběhu sněmovních voleb 2010-2013 oproti předcházejícímu období?

- Navazovaly předčasné volby do Poslanecké sněmovny v roce 2013 na volby v roce 2010- ve smyslu, že pokračovaly v tendencích destabilizace stranického systému a krize tradičních stran?

Základní interpretační rámec vývoje českého stranického systému je založen na zdůraznění organizační stability stran zastoupených v PS. Stability jejich volební podpory a pozic ve stranickém systému a stálosti obsahu stranické soutěže v podobě rozporu levice a pravice. Až do sněmovních voleb 2010 se prvkům nestability nevěnovala výraznější pozornost. Tento uvedený interpretační rámec české politiky nás vede k tomu, že se zaměříme na prvky narušení této stability a také volatility. Jelikož patří mezi indikátory oslabování a rozvolňování vazeb mezi voliči a stranami. Analýzou volební volatility je navíc podle Lukáš Linka (Linek, Lyons 2013: 31) možné odhalit, zda sněmovní volby opravdu představují narušení stability stranického systému. Který lze interpretovat na základě volebních výsledků, nebo zda volební chování ve volbách 2010 bylo volatilní v podobné míře jako v předchozích volbách. Proto při analýze budeme vycházet především z volební volatility. Data budeme čerpat z knihy Lukáš Linka a Pata Lyonse *Dočasná stabilita? Volební podpora politických stran v České republice v letech 1990-2010*, která se stává důležitým zdrojem pro oblast výzkumu volebního chování. Jelikož jsou klasické výpočty volatility často nevhodné pro postkomunistické země. Sarah Birch zavedla pro tento problém nový kvantitativní ukazatel stranického nahrazení (party replacement). Indikátor počítá pouze se stranami, které se účastnily dvou po sobě následujících voleb. Tudíž volatilitu doplníme o vlastní výpočty tohoto indikátoru. Také jsme pro lepší pochopení dynamiky změn uvnitř systému, zvolili index efektivního počtu stran, který navrhli M. Laakso a R. Taagepera (1979). Index měří velikost stranického systému, podle toho, kolik do nich vstoupí politických stran, na základě jejich velikosti. Pro sněmovní volby následující v 2013 budeme opět čerpat z dat Lukáše Linka a jeho článku *Čistá a celková volební volatilita v Česku v letech 1990-2013: stejný koncept, odlišná měření a podobné závěry?* Publikované v časopise Acta Politologica. Ale opět se zaměříme pouze na volatilitu čistou na agregované úrovni. Poté opět využijeme indikátor stranického nahrazení a index efektivního počtu stran.

Práci budeme strukturovat do čtyř kapitol. V první kapitola se budeme zabývat teorií stranického systému. Cílem této části je představit hlavní rysy

Sartoriho typologie stranického systému. Jelikož se tato práce primárně zabývá stranickým systémem ČR, budeme se zabírat pouze soutěživými systémy a to konkrétně polarizovaným pluralismem a umírněným pluralismem, jelikož stranický systém ČR není dvoustranický, ale od svého počátku vícestranický. V dalších částech uvedeme nejznámější kritiky a odlišné pohledy jak z českého prostředí, tak i ze zahraničí. Na závěr zhodnotíme Sartoriho přínos. Jelikož tato práce využívá volební volatilitu, stranické nahrazení a index efektivního počtu stran, budeme se jim věnovat v poslední podkapitole, této první části. Ke zpracování teoretické části bakalářské práce využijeme především monografii *Strany a stranické systémy* od Giovanniho Sartoriho, jelikož nám slouží jako hlavní teoretický podklad. Sartoriho typologie stranických systémů, kterou v této knize definoval, je dodnes velmi často používána k rozlišení mechanismu fungování jednotlivých systémů. Sartori totiž pracoval, na rozdíl od jeho kolegů, se dvěma kategoriemi. Tou první byl počet stran v systému, což značilo stupeň fragmentace systému. Na této proměnné vymezil tzv. formát systému. Druhým a významnějším kritériem pak byla podle Sartoriho dynamická složka- mechanismus systému. Právě toto kritérium určuje, jak systém reálně funguje a vymezuje tak typ systému.

I když Sartoriho aplikace na stranické systémy střední Evropy je dosti problematická, nebylo od jeho sepsání dosaženo jiných významnějších pokroků. Sartori tuto teorii vypracovával v 70. letech, kdy byl politický kontext úplně odlišný od dnešního. Této problematice se věnujeme v první kapitole, v rámci kritiků Sartoriho typologie. Maximilián Strmiska spolu s Petrem Fialou tuto problematiku reflektují v knize *Teorie politických stran*. Věnují se systémům politických stran na konci 20. století a perspektivám jejich výzkumů. Jednotlivě rozebírají typy Sartoriho typologie a doplňují je svojí kritikou a vlastní perspektivou. V této kapitole jsou představeni i zahraniční kritikové (Beyme 1985, Hazan 1998, Green- Pedersen 2004, Mair 2002).

V druhé kapitole s názvem *Charakteristika doby před rokem 2010* se budeme zabývat dobovým kontextem před sněmovními volbami v roce 2010. Abychom pochopili všechny okolnosti, které následovaly, musíme nejprve porozumět období těsně před. Což začalo především vyslovením nedůvěry vládě Mirka Topolánka v roce 2009 a následným vytvořením úřednické vlády Jana Fischera. V této kapitole se zaměříme i na vznikající nálady ve společnosti proti tradičním politickým

stranám, s čímž souvisí i vznik nových politických subjektů. Čerpáme především z knihy *Záchrana státu* od Víta Hlouška a Lubomíra Kopečka. Tato kniha, vydaná roku 2012, pojednává o úřednických vládách v kontextu České republiky a následně popisuje a hodnotí vládu Jana Fischera. Dále jsme čerpali z knihy *Politika, jaká nemá být* od Petra Fialy, kde kriticky analyzuje úřednickou vládu Jana Fischera. Dále také z průzkumu veřejného mínění od Centra pro výzkum veřejného mínění Sociologický ústav AV ČR a z internetových deníků idnes.cz, ihned.cz a lidovky.cz z období 2009-2010.

Ve třetí kapitole přímo analyzujeme parlamentní volby v roce 2010, kde se budeme zabývat kontextem změn v českém politickém prostředí. Sněmovní volby rozebereme z hlediska volebních výsledků jednotlivých relevantních stran. Především se zaměříme na celkovou proměnu stranického systému dle teorie Giovanniho Sartoriho. Budeme především vycházet z dat volební volatility, dále z vlastních výpočtu stranického nahrazení a indexu efektivního počtu stran, abychom mohli potvrdit či vyvrátit stanovené výzkumné otázky. Čtvrtá kapitola bude rozebírat stejné téma s ohledem na volby 2013. Ke zpracování praktické části práce podává informace o sněmovních volbách v roce 2010 kniha Stanislava Balíka *Volby do Poslanecké sněmovny v roce 2010*. Jedná se o ucelený zdroj o kontextu politické situace a také analýzy volebního procesu. Kniha obsahuje všechny informace potřebné ke zpřehlednění tématu voleb 2010. Další důležitý zdroj reflektující rok 2010 je kniha *Voliči a volby 2010* od již zmíněného Lukáše Linka a dalších autorů. Analyzuje chování voličů ve volbách do Poslanecké sněmovny. Jedna samotná kapitola je věnována volební podpoře, kterou získaly dvě nové politické strany-TOP 09 a VV. Jako poslední, neméně důležitý zdroj, kniha *Dočasná stabilita? Volební podpora politických stran v České republice v letech 1990-2010*, která se stává významným zdrojem pro oblast výzkumu volebního chování, publikovaná Patem Lyonsem a Lukášem Linkem. Velká část je věnována vysvětlení, proč jsou ČSSD, KDU-ČSL, KSČM a ODS dlouhodobě volebně úspěšné, tyto strany jsou od počátků 90. let kontinuálně zastoupeni v českém parlamentu. A také na faktory, kterými jsou schopni vysvětlit stabilitu volební podpory jako např. konfliktní linie, levo-pravá orientace a stranické identifikace. Tato odborná publikace nabízí spoustu detailních analýz. V poslední kapitole, věnované parlamentním volbám 2013, čerpáme především z knihy *Volby do Poslanecké sněmovny 2013* od Vlastimila Havlíka

(2014). Vyskytují se v ní detailní analýzy volebních programů, předvolební kampaně, průzkumy veřejného mínění, výsledky voleb, přesuny hlasů a také na co se média zaměřovaly v rámci voleb. Poslední zdroj, který bychom chtěli uvést jako primární je opět od Lukáše Linka *Čistá a celková volební volatilita v Česku v letech 1990-2013: stejný koncept, odlišná měření a podobné závěry*, článek publikovaný v roce 2014 pro internetový časopis *Acta Politologica*. Hlavním cílem tohoto článku je analyzovat volby z hlediska volatility volebního chování na individuální úrovni. Všechny knihy jsou důležitými a podstatnými zdroji pro tuto práci. Můžeme je označit jednoznačně za objektivní a spolehlivé.

1. Teorie Giovanniho Sartoriho

Při vypracovávání své teorie stranických systémů navazoval Giovanni Sartori na Maurice Duvergera³ a Jeana Blondela⁴. G. Sartori (2005: 54) se při vymezení stranického systému soustředí na dynamickou složku, když tvrdí, že stranický systém je přesně oním systémem interakcí vyplývajícím z mezistranické soutěže. Tedy jedna strana nemůže nikdy vytvořit systém, jelikož nemá interakci s ostatními. Dále uvádí systém státostrany, což je systém jedné strany, ale zdůrazňuje, že tato jediná strana potlačuje práva ostatních stran, a tudíž nemůže nikdy vytvořit stranický systém. Michal Kubát (2007: 230) dodává, že nezbytný předpoklad pro existenci stranického systému jsou (a) politické strany, které představují statickou složku, a dále (b) přítomnost vzájemných interakcí mezi nimi. Právě přítomnost vzájemných interakcí, které tvoří dynamickou složku systému, je klíčovým předpokladem stranického systému, protože bez vzájemných interakcí by se jednalo pouze o souhrn jednotek, nikoliv však o systém. Při srovnání můžeme říct, že i Sartoriho definice nepřímo předpokládá existenci stran.

Výchozím bodem Sartoriho typologie je určení počtu tzv. relevantních stran v systému. G. Sartori (2005: 124) dále dodává, že součet všech přítomných stran v systému však není zcela bezvýznamný, neboť zhruba indikuje „rozsah fragmentace, koncentrace nebo rozptýlení politické moci.“ Sartoriho kritérium počtu je primární proměnnou. Zároveň doplňuje, že musíme zajímat, které strany jsou relevantní. Jaká síla dělá stranu relevantní a jaký stupeň slabosti ji činí nerelevantní? Z toho nám vyplývá, že Sartori nepracuje se všemi stranami, které jsou v daném systému skutečně přítomny, a jejich počet bychom zjistili mechanickým součtem. Pracuje (Sartori 2005: 125- 126) pouze se stranami, jež mají v daném systému určitou sílu, význam či potenciál. Postavení strany je výrazem její volební síly, tudíž hlasy jsou přeměněny na mandáty, což nás vede k síle parlamentní strany, která je reprezentovaná silou v počtu mandátů. Což je třeba typické pro dolní komoru Parlamentu, například Česká republika. Musíme také dodat, že se bavíme o vícestranických systémech, u dvoustranických systémů by to bylo zbytečné.

³ Sartori kritizoval Maurice Duvergera za tezi, jež počítala s neexistencí středu v politice. Podle Sartoriho středové tendence existují vždy (Sartori 2005: 423).

⁴ Blondel ve své klasifikaci počítal s průměrným procentuálním množstvím hlasů, Sartori na jeho přístup navázal, ale místo s hlasy, počítal s mandáty. Výsledkem bylo, že Sartori nedokázal rozdělit jednotlivé skupiny. Sartori tedy využil k uplatnění své typologie a správnému měření index fragmentace (Sartori 2005: 310-312).

Relevanci určuje, zda strana může ve vícestranickém systému zastávat post koaličního partnera. Tzn., jestli disponuje koaličním potenciálem, nebo vyděračským potenciálem.

Nyní se podíváme podrobněji na obě pravidla. První pravidlo se týká koaličního potenciálu strany, respektive jejího koaličně vyjednávacího potenciálu. Podle tohoto pravidla je relevance strany odvozena od schopností vytvořit koalici.⁵ První pravidlo zní: *„Malou stranu lze odečíst jako irrelevantní, pokud zůstává během určité doby nadbytečná, tedy pokud není potřebná ani užitečná pro možnou koaliční většinu. Malou stranu je třeba naopak počítat, a to bez ohledu na její velikost, pokud se nachází v postavení, kdy je schopna po nějakou dobu a v nějakém časovém úseku určovat alespoň jednu z možných vládních většin.“* (Sartori 2005: 127) Naproti tomu musíme doplnit druhé pravidlo, které souvisí se situací, že strana nedisponuje koaličním potenciálem, ale vlastní tak velký počet mandátů, že významně zasahuje do fungování stranického systému. Tyto strany často patří k antisystémovým formacím.⁷ Hovoříme tedy o vyděračském potenciálu. Druhé pravidlo pro určení relevanci stran je formulováno následovně: *„Strana získává oprávnění být stranou relevantní, kdykoliv její existence nebo objevení se ovlivní taktiku stranické soutěže, a obzvláště tehdy, když změní směr soutěže na vládu orientovaných stran z dostředivého na odstředivý, ať už směrem doleva, doprava nebo oběma směry.“* (Sartori 2005: 128)

Z předchozí části jsme se dozvěděli, že G. Sartori nepočítá všechny strany, které se vyskytují ve stranickém systému, ale operuje se stranami, jež jsou relevantní. Na této bázi rozlišuje sedm tříd, které jsou uvedené v Tabulce 1., vyskytuje se v ní počet relevantních stranických stran, ale i jejich síla.

Tabulka 1. Sartoriho klasifikace stranických systémů podle počtu relevantních stran

Třída	Relevantní počet stran
Jedné strany	Existuje pouze jedna strana
Hegemonné strany	Existence podřízených satelitních stran
Predominantní strany	Jedna strana dlouhodobě získává

⁵ Ale jedná se o koalice ideově blízké.

⁶ Toto pravidlo má jedno omezení, vztahuje se jenom na strany, které jsou orientovány na vládu a jsou ideologicky možné pro další koaliční partnery (Sartori 2005: 127).

	přes 50 % mandátů
Dvou stran	2
Omezeného pluralismu	3-5
Extrémního pluralismu	6-8
Atomizovaná	9+

(Zdroj: Sartori: 2005: 130)

Jednotlivé třídy nám určují formát daného stranického systému. Na základě tohoto rozdělení lze klasifikovat stranické systémy. Jsou zde mnohé nedostatky projevující se zejména na krajních kategoriích. První problém je u třídy jedné strany, kde „*pod rouškou početního kritéria zcela unikají všechny rozdíly a odlišnosti.*“ (Sartori 2005: 131) Druhá překážka se jeví na opačném konci, kdy není zcela jasné, jak od sebe odlišit třídy omezeného a extrémního pluralismu. G. Sartori tento problém vyřešil přidáním dalšího kritéria- ideologie. Respektive přidání ideologické vzdálenosti (stupeň polarizace) v případě stranických „systémů s více než jednou stranou“, či ideologická intenzita u „politických zřízení s jednou stranou“. (tamtéž: 132) U těchto tříd, kde se projevuje roztržičnost stranického systému, situaci odráží situace segmentace nebo situace polarizace.⁸ Nyní se zaměříme na jednotlivé typy stranických systémů relevantní pro ČR.

Polarizovaný pluralismus se pojí s formátem extrémního pluralismu. G. Sartori (2005: 136) operační definicí stanovil mezi 5 až 6 stranami, a samozřejmě nesmíme zapomenout, že strany musí být relevantní. Dále je definováno osm charakteristických znaků, jež vymezují polarizovaný pluralismus:

1) Přítomnost relevantních antisystémových stran, jež odmítají legitimitu režimu a stojí vůči němu v opozici. K této charakteristice je důležité vymezit definici antisystémové strany. G. Sartori (2005: 136-137) rozlišuje mezi širší a užší definicí antisystémové strany. Bez ohledu na to ale mají antisystémové strany jedno společné: delegitimační vliv. Cílem není změna vlády, ale změna celého politického systému, a to prostřednictvím své cizí ideologie, kterou vyznává, což nám značí maximální ideologickou vzdálenost. Další předpoklad pro vymezení definice G. Sartori uvádí, že taktiky stran nejsou podstatné, což znamená, že antisystémová strana nemusí být stranou revoluční nebo extremistickou a může operovat jak uvnitř tak vně systému. Zda-li je definiční ukotvení antisystémové strany

⁸ Tj. ideologická vzdálenost, proto kritérium ideologie.

dobře aplikované na konkrétní příklady, je předmětem mnoha kritik různých politologů (např. se touto problematikou zabývá politolog Michal Kubát⁹).

2) Existence dvoustranných opozic. Zatímco jednostranná opozice stojí vždy nalevo či napravo od vlády a představuje tedy alternativu, v polarizovaném pluralismu existují dvě opozice, jež jsou vzájemně neslučitelné (Sartori 2005: 138).

3) Metrický střed systému je osazen středovou stranou či koalicí a vláda čelí opozici zleva i zprava. Středová oblast se tak dostává mimo soutěž, což následně přispívá k odstředivým tendencím a také napomáhá nemírné a extremistické politice (tamtéž: 139).

4) Přítomnost silné polarizace, jejímž důsledkem je hluboké štěpení, nízká míra konsensu a malá legitimita systému, která je široce zpochybňována. Z toho nám stručně řečeno plyne, že když se vyskytuje polarizace, tak existuje ideologická vzdálenost ve stranickém systému.¹⁰ Právě samotný G. Sartori (2005: 140) je autorem pojmu polarizace, považuje ji za čtvrtou syntetickou charakteristiku stranického systému polarizovaného pluralismu. Za vysoce polarizované politické spektrum považujeme stranický systém, kde jeho boční póly jsou od sebe vysoce vzdálené a také je mezi nimi maximální rozptyl názorů. Také musíme zdůraznit, že systém je založen na středu, protože je polarizovaný. Středová oblast by totiž jinak nebyla dostatečně velká, aby mohla pokrýt místo pro obsazení. Za příčinu polarizace G. Sartori pokládá umístění středu, jelikož středová oblast je obsazena a systémem tím disponuje odstředivými silami a brání odstředivým. Tedy polarizace nesouvisí s počtem stran, ale určuje nám jejich vztahy, což znamená, jak moc jsou strany schopny spolupracovat v zásadních politických otázkách či nikoliv (Kubát 2007: 244).

5) Ve stranickém systému převládají odstředivé tendence nad dostředivými. Charakteristický trend systému je oslabení středu, stálá ztráta hlasů ve prospěch jednoho z extrémních konců (Sartori 2005: 141).¹¹

¹⁰ Protiklad k ideologické blízkosti

¹¹ Např. Výmarská republika

6) Silné ideologické rozstrukturování politické obce, což znamená, že politické zřízení obsahuje strany, které nejen nesouhlasí s politikami, ale také s principy a základy daného systému politických stran (tamtéž: 142)

7) Přítomnost nezodpovědných opozicí. Tato vlastnost je spjatá se zvláštním mechanismem vládních změn v politických zřízeních založených na středu. Tudíž obsazení středu stranou či koalicí bez možnosti reálné alternace, způsobuje nezodpovědné chování opozice (tamtéž: 144).

8) Poslední charakteristika souvisí i tzv. politikou trumfování, kdy se jednotlivé strany zcela zodpovědně předhánějí ve svých slibech (tamtéž: 145).

Umírněný pluralismus (tamtéž: 185) se pojí s formátem omezeného pluralismu. Jeho ohraničení je vymezeno na jedné straně dvoustranickým systémem a na straně druhé extrémním pluralismem. Tato třída zahrnuje tři až pět relevantních stran. Vymezení vůči polarizovanému pluralismu spočívá v absenci relevantní antisystémové strany. Všechny relevantní strany jsou tak potencionálními členy vládní koalice, tj. jsou orientovány na vládnutí, také se, ale vyskytují tzv. unilaterální opozice, které disponují programově stejnorodou alternativou k politice vládnoucí koalice. Ve vztahu k vlastnostem bipartismu je hlavním rozlišovacím znakem koaliční vláda. Jelikož jsou zde zastoupeny nejméně tři relevantní strany, žádná strana nedisponuje absolutní většinou. Z toho nám plynou menšinové vlády. G. Sartori (tamtéž: 190), ale dodává, že menšinové vlády v kontextu umírněného pluralismu, jsou vládami slabými. Dvoupólová logika fungování však zůstává zachována, neboť opoziční strany představují reálnou funkční alternativu. Umírněný pluralismu tak napodobuje mechanismus bipartismu, avšak s tím rozdílem, že vláda není jednobarevná, nýbrž koaliční. Směr soutěže je dostředivý (tamtéž: 191), protože oba póly představované alternujícími koalicemi se orientují na střed, což vede k umírněné politice. Umírněný pluralismu je tak v podstatě nepolarizovaný. (tamtéž: 191) Shrňeme-li výše uvedené, vyplynou nám základní rysy:

- a) relativně malá ideologická vzdálenost mezi svými relevantními stranami
- b) bipolární koaliční uspořádání a
- c) dostředivá soutěž. (tamtéž: 192)

1. 1 Kritika Sartoriho typologie a odlišný pohled

Kriticky se v českém prostředí věnoval Sartoriho typologii Maximilián Strmiska v knize s názvem *Teorie politických stran* společně s Petrem Fialou. Tato kniha je jedna z nejobsáhlejších prací, která rozebírá Sartoriho teorii stranických systémů. Strmiska poukazuje na problematiku jednotlivých typů Sartoriho teorie, a to v kontextu problematiky výzkumu soutěživých stranických systémů. Strmiska poukazuje na potřebu široce pojaté reflexe klasických konceptů, vztahující se k typologii stranických systémů. Ale dodává, že jeho záměrem není zpochybňovat tyto klasické koncepty (Fiala, Strmiska 1998: 139). Avšak je důležité, že typologie stranických systémů se nevyvíjí pouze na základě okolností uvnitř těchto systémů, ale že tento vývoj je především určován změnou vnějších činitelů. Z výše uvedeného vyplývá, že typologie stranických systémů musí reagovat na nové problémy stranicko-politického uspořádání.¹²

V následujících částech této knihy Strmiska provádí analýzu dosud nejvlivnějších pojetí typů stranicko - politického uspořádání dle G. Sartoriho. Cílem této analýzy je poukázat na silné a slabé stránky, a dále přispět takovým způsobem, aby Sartoriho modely a koncepty byly i v českém prostředí používány efektivně a v daném kontextu (Fiala, Strmiska 1998: 143-144).

Negativní hodnocení G. Sartoriho teorie se samozřejmě neomezuje jenom na české prostředí, proto si ve stručnosti představíme nejznámější zahraniční kritiky této typologie. V zahraničních odborných kruzích mají připomínky k určitým částem jeho teorie. Stejně jako u Strmisky (Fiala, Strmiska 1998) nejčastěji zaznívají kritické hlasy na polarizovaný pluralismus. G. Sartori u toho typu předpokládá, že díky existenci silného středu jsou vytvářeny odstředivé tendence. Izraelský politolog Reuven Hazan (1998) s tímto G. Sartoriho předpokladem nesouhlasí. Spíše zastává stanovisko, že existence středu má umírňující vliv na podobu soutěže (Hazan 1998). Podobný názor zastává dánský politolog Christoffer Green-Pedersen ve své práci *Center Parties, Party Competition, and the Implosion of Party Systems*, publikované v roce 2004, v níž píše, že nikdy přesně nemůžeme určit, jak se budou voliči chovat

¹² V tomto kontextu Strmiska vymezil čtyři okruhy problémů, s nimiž se musí soudobé teorie stranických systémů vypořádat. 1. Třetí vlna demokratizace- která významně rozšířila okruh kompetitivních stranických systémů, 2. Změny v tradičních systémech jako např. Itálie, Kanada, 3. Význam studia sub- státních stranicko-politických soustav, 4. Konec Studené války, který s sebou přinesl řadu zpochybnění ohledně „samozřejmých“ konceptů výzkumu stranických systémů. (Fiala, Strmiska 1998: 140-142)

na obou koncích pravolevé osy. Může dojít k situaci, kdy voliči raději hlas přenechají straně s umírněnější politikou, než politické straně z minulých voleb nacházející se na okraji. Takovýto posun může mít za následek i přesun extrémních stran blíže ke středu pravolevé osy (Green- Pedersen 2004: 324). Z toho vyplývá, že nemůžeme s jistotou říct, že stranický systém s antisystémovou stranou a silným středem se bude vždy charakterizovat centrifugální stranickou soutěží.

Poslední, koho bych chtěla uvést, je německý politolog Klause von Beyme. Tvrdí, že stranické systémy z logiky nemůžou být statické, jelikož na ně působí řada faktorů, čímž dochází ke změnám uvnitř stranického systému. A proto Klause von Beyme, se pokusil o vylepšení Sartoriho typologie, aby mohl zareagovat na tyto změny. V knize *Political Parties in Western Democracies*, jak už z názvu vyplývá, von Beyme typologii upravil na základě pozorování různých změn v západní Evropě. Došel k poznatkům, že by bylo užitečné rozšířit kritéria na typologii stranických systémů o kritérium modelu opozice. Umírněný pluralismus rozděluje na tři subtypy:

- a. Soustava se střídáním vládních stran, pokud možno bez formování koalic¹³
- b. Systém s obměnou vládních stran prostřednictvím vytvářením koalic se stejnými partnery¹⁴
- c. Soustava s formováním koalice středu nebo velké koalice¹⁵

K této úpravě se však kriticky vyjadřuje český politolog M. Strmiska, když říká: „šlo o přinejmenším částečné nedorozumění či přímo ignorování, ať již úmyslné či neúmyslné, logiky výstavby Sartoriho typologie“ (Fiala, Strmiska 1998: 182). Dále Strmiska zdůvodňuje, že šlo spíše o formát omezeného pluralismu než o typ umírněného pluralismu. Sartoriho modelu se týkal pouze druhý subtyp: soustava se střídáním vládních stran (tamtéž: 183). K. Von Beyme rozdělil i polarizovaný pluralismus na dva typy. V prvním typu je opozice rozdělena středem stranického systému, kde se nachází strany ve vládě, čímž dochází k centrifugálním tendencím. V druhém jsou pak odstředivé tendence opozičních stran mírněny. Dále se ve své práci věnuje systému s predominantní stranou a mění jej na termín hegemonická

¹³ Např. Rakousku, Kanada, Velká Británie (Fiala, Strmiska 1998: 183).

¹⁴ Např. Austrálie do r. 1983, SRN 1957- 1966, 1969- 1983 (Fiala, Strmiska 1998: tamtéž).

¹⁵ Např. Belgie, Island, Lucembursko, Nizozemsko (Fiala, Strmiska 1998: tamtéž)

strana v polarizovaném pluralismu, ale tento systém není primárním polem zkoumání, proto se o něj dál zabývat nebudeme (Beyme 1985).¹⁶

Také předmět kritiky této teorie, můžeme pozorovat na základě změn, ke kterým došlo od 70. let 20. století. Sartori teorii budoval během 60. a 70. let pozorováním tehdejších stranických systémů. Tyto změny, které už nedostatečně odrážejí skutečnost stranických systémů, se nejvíce jeví u typu umírněného pluralismu. V současné době podle P. Maira (2002: 92) do tohoto typu stranického systému patří většina západoevropských systémů. Umírněný pluralismus nazývá jako „přecpaný typ“, do něhož patří velký počet stranických soustav, ale které však nejsou stejné podobou či fungováním. Proto, podlé mého názoru, by se tento typ měl ještě více rozdělit, aby lépe zrcadlil současné změny, které jsou zastoupeny ve stranických systémech současnosti. Na tyto problémy s aplikováním Sartoriho typologie nejvíce naráží systémy středovýchodní Evropy, které se po konci Studené války demokratizovaly. Také došlo k velkým změnám po roce 2008, kdy došlo ke globální ekonomické krizi, a stranické systémy po celé Evropě prošly výraznou změnou.

1. 2 Přínos a zhodnocení Sartoriho typologie

V předchozích částech jsme představili vlivné kritické pohledy na G. Sartoriho typologii. Ale nesmíme opomenout, že tato teorie, i když má nedostatky, přispěla k novým a inovativním konceptům, se kterými mnoho politologů pracuje při studiu stranických systémů a stále zůstává nejvlivnější. Od vydání monografie nedošlo k významnějším inovacím. Což je také hlavní argument, proč s toutle teorií pracuji a snažím se ji v druhé části práce aplikovat na realitu českého prostředí. Ke kladné kritice a zhodnocení přínosu přispěl Jocelyn Evans (2002).

Za nejužitečnější přínos považuje rozdělení dvou typů multipartistických stranických systémů v demokratických režimech na výše zmíněný umírněný a polarizovaný pluralismus.¹⁷ J. Evans oceňuje, že G. Sartori nepočítal jenom s počtem relevantních stran v daném systému, ale vzal v úvahu i vzdálenost mezi stranickými póly a vzájemnou interakci těchto pólů. Velmi inovativním konceptem, který se váže k formátu stranických systémů, je také jeho přístup k počítání politických stran v

¹⁶ Zahraničních kritiků je více např. ještě Hans Daldeer či Paul Pennings.

¹⁷ Což vedle k zlepšení pojmového vyjasnění (Evans 2002: 156)

systemu. G. Sartori se vymezuje proti předchozím přístupům a přichází s konceptem relevantních stran, založeným na koaličním a vyděračském potenciálu. A v neposlední řadě je také oceňován za to, že reflektuje interakci mezi stranami, což vede k lepšímu pochopení stranického systému (Evans 2002: 156-157). Evans (2002: 159) se také ve výše zmíněném článku zastává Sartoriho a polemizuje s Paulem Penningsem, který kritizuje Sartoriho teorii. Pennings nejvíce vytýká, že teorii nereflektuje nové změny současnosti. Dále, že systém s predominantní stranou je volatilnější než polarizovaný pluralismus, ale Evans dodává, že k těmto závěrům došel na základě volatility, kdy Sartori s tímto indikátorem nepracuje. Další chybný krok, čeho se Pennings dopustil, Evans (tamtéž: 168) argumentuje, že systém s predominantní stranou staví do opozice s polarizovaným pluralismem. A jak už víme systém s predominantní stranou není třídou, ale je to typ.

Ve svém závěru Evans připouští, že pokud by se měl G. Sartori kritizovat, tak ne v případě, že jeho predikce na typologii byli mylné. Ale že selhal ve zdůraznění variability soutěžení dynamiky uvnitř každého typu. Predikce, že polarizovaný systém bude mít tendence oslabovat střed, roztahování ideologického prostoru, což povede ke kolapsu systému, nemůže být vždy v realitě dokázáno (tamtéž: 171). Na závěr bych chtěla dodat, že i přes rozsáhlou kritiku, Sartoriho teorie byla převratná a přispěla ke spoustě inovací. Jak říká kanadský politolog Steven B. Wolinetz (2006: 60), i přes tyto problémy, se najde spousta autorů zkoumající stranické systémy k tomu, aby teorii stranického systému Sartoriho inovovali nebo vytvořili novou. A tak můžeme tuto podkapitulu uzavřít se slovy, že typologie Giovanniho Sartoriho zůstává nejvlivnější od vydání jeho monografie a od doby nedošlo v tomto poli zkoumání k žádným významnějším inovacím.

1. 3 Volební volatilita a stranické nahrazení

Jak už bylo zmíněno koncept volební volatility, zachycuje dynamiku v podpoře jednotlivých stran. Bude nám sloužit jako indikátor pro zjištění stability stranického systému. Nízká volatilita je také předpokladem institucionalizovaného systému. Vysoká volatilita může vést k ohrožení demokratických struktur společnosti. Slabá institucionalizace (vysoká volatilita) také může umožnit úspěch nezávislým kandidátům či populistickým subjektům, jelikož strany nejsou silně

zakořeněné ve společnosti, což znamená, že nemají silné jádro voličů. Proto si jej nyní představíme v teoretické rovině. V obecné perspektivě představuje volební volatilita změnu v podpoře stran mezi voliči a cílem jejího zkoumání je zjistit, jaká část voličů hlasuje pro stejnou stranu a jaká část voličů svou preferenci mění (Linek, Lyons 2013: 36). Podle typu dat, která jsou využívána, se rozlišuje:

1. Čistá volatilita (net volatility)
2. Celková volatilita (gross, overall volatility)- vyjadřuje celkovou změnu vyvolanou přesunem voličských preferencí, jež vychází z dat dotazníkového šetření. Jelikož se tato práce týká analýzy stranického systému na úrovni parlamentních stran a zkoumáme interakce uvnitř těchto stran, nebude celková volatilita pro tuto práci nutná (Linek 2014: 29).

1. Čistá volební volatilita na agregované úrovni a stranické nahrazení

Nejběžnějším indexem používaným pro měření čisté volatility je tzv. Pedersenův index. Tento index měří agregovanou změnu volební podpory politických stran v po sobě jdoucích volbách (Pedersen 1979). Klasické vyjádření Pedersenova indexu je (Bartolini, Mair 1990: 20-21; Lebeda, Novák 2004: 416): $V = \frac{1}{2} \sum |p_{it} - p_{it-1}|$, kde p_{it} představuje zisk politické strany ve volbách t a p_{it-1} zisk téže strany ve volbách předcházejících. Index dosahuje hodnot od 0 (všechny strany měly v obou volbách stejnou podporu) po 100 (podporu získaly pouze nové strany) (Šedo 2007: 247). Index sleduje změny na agregované úrovni, tudíž není schopen zachytit všechny změny na bázi individuálních preferencí. V tomto případě volatility poslouží pro sledování změn v systému politických stran, proto jsem si jej také zvolila pro tuto analýzu. Ale na druhou stranu je za tuto vlastnost i kritizován.

Na základě této kritiky byla nabídnuta různá řešení. S. Bartolini a P. Mair (1990) upravili Pedersenův index na volatilitu vnitroblokovou (within-bloc volatility) a meziblokovou (bloc volatility)¹⁸. J. Šedo (2011) tento výběr volatility doporučuje pro stranické systémy, kde jsou spektra dlouhodobě rozdělena do jasně vymezených bloků. Další úpravy vyplývají na základě změn, ke kterým došlo v postkomunistických zemích a zde se ukázaly klasické výpočty volatility jako nevhodné a necitlivé. Sarah Birch (2003) tento problém vyřešila zavedením nového

¹⁸ Tito autoři pro své výzkumné účely považovali volatilitu mezi stranami uvnitř např. levicového bloku stran za odlišnou od volatility mezi stranami různých bloků.

kvantitativního ukazatele, stranického nahrazení (party replacement). Vzorec pro výpočet: ¹⁹

$$V = \frac{\sum |c_{i,t+1} - c_{i,t}|}{\sum c_{i,t+1} + \sum c_{i,t}}$$

Hodnoty V se budou pohybovat v rozmezí od 0 do 100. Hodnota 0 indikuje to, že strany získají stejný podíl hlasů jako v předchozích volbách. V opačném žádná ze stran nezíská hlas v obou volbách.

1. 4 Měření roztržitosti stranického systému

Jak již víme, stranický systém není statický, neustále se vyvíjí. Abychom mohli změřit tuto dynamiku změn uvnitř, navrhli badatelé různé metody a pokoušejí se tuto intenzitu změn změřit. My jsme si zvolili metodu index efektivního počtu stran, který navrhli M. Laakso a R. Taagepera (1979). Tento index měří velikost stranického systému, podle toho, kolik se do něj vejde politických stran, na základě jejich velikosti. Index vypočítáme na základě vzorce:

$$N = \frac{1}{\sum_{i=1}^n p_i^2}$$

Kdy N= index efektivního počtu stran, n= počet stran, pi= procenta hlasů nebo mandátů získaných stranou i. Hodnota indexu v intervalu <2;3) by měla indikovat bipartismus, hodnota vyšší výskyt multipartismu a index nacházející se v rámci intervalu <1, 2) naznačuje existenci dominantní strany. Tento index efektivního počtu stran usiluje o to, aby o relevanci jednotlivých stran nerozhodovala nějaká umělá hranice, přičemž je zároveň mnohem citlivější k mírným změnám v počtu získaných hlasů, jelikož používá desetinné hodnoty. Princip tohoto indexu spočívá v tom, že velké strany nadhodnocuje, zatímco strany menší podhodnocuje a strany s

¹⁹ Kde V je volatilita, $c_{i,t}$ je podíl hlasů, které obdržela existující politická strana i v prvních sledovaných volbách, a $c_{i,t+1}$ je podíl hlasů, které získala existující strana i ve druhých sledovaných volbách (Birch 2003: 123).

minimálním ziskem nepočítá téměř vůbec (Dunleavy, Boucek 2003: 292). Také je tento index podrobován kritice ze strany politických vědců (srov. např. Molinar 1991, Dunleavy, Boucek 2003, Dumont, Caulier 2003), kteří poukazovali na to, že se chová nepatříčně, když za jistých okolností udává nerealistické výsledky. Index efektivního počtu stran nadhodnocuje počet stran zvláště tehdy, když má největší strana majoritní podporu, a zveličuje tak fragmentaci opozice (Dunleavy, Boucek 2003: 302). Tento předpoklad se v našem českém stranickém systému nevyskytuje, jelikož žádná strana nedisponuje majoritní podporou, tudíž ho můžeme aplikovat bez problémů.

2. Charakteristika období před rokem 2010

Dne 24. 3. 2009 Poslanecká sněmovna vyslovila vládě Mirka Topolánka nedůvěru. Jednalo se o vůbec první případ vyslovení nedůvěry vládě v historii země. K opoziční České straně sociálně demokratické (ČSSD) a KSČM (Komunistické straně Čechy a Moravy) se přidali čtyři (bývalí) poslanci vládních stran Vlastimil Tlustý a Jan Schwippel z Občanské demokratické strany (ODS), Olga Zubová a Věra Jakubková ze Strany zelených (SZ). (Česká tisková kancelář 2009) Ale této situaci předcházelo několik faktů.

Nejprve výsledek voleb do Poslanecké sněmovny v roce 2006 dopadl politickým patem levice, sociální demokraté a komunisté získali dohromady přesnou polovinu mandátů a pravostředové a středové strany tj. ODS, Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová (KDU-ČSL) a SZ obsadily polovinu druhou. Ve volbách zvítězila ODS, premiérem se stal Miroslav Topolánek. Nejprve se pokusil o získání důvěry s jednobarevnou vládou menšinovou vládou ODS a poté vyjednal sestavení koaliční vlády ODS, KDU- ČSL a Strany zelených. Tato vláda získala důvěru v lednu 2007, jelikož dva poslanci za sociální demokracii Miloš Melčák a Michal Pohanka, odešli ze sálu. Tato situace byla dosti komplikovaná pro další fungování tehdejší vlády. Druhý faktor pro vyslovení nedůvěry vládě byl, že jak zelení, tak i ODS, procházeli vnitropolitickou krizí, od nichž se odštěpilo několik poslanců a poslankyň. Tito poslanci se většinou postavili proti své straně při důležitých hlasováních, což ohrožovalo vládnoucí koalici. SZ procházela hlubokou krizí, řadě členů se nelíbila účast zelených v koalici, a také vnitřně erodovala ODS. Jeden problém bylo slábnoucí postavení Mirka Topolánka a slabé výsledky v krajských a senátních volbách v roce 2008. Proti tehdejšímu premiérovi se vymezoval i prezident Václav Klaus.

Tyto výše zmíněné problémy ohrozily stabilitu a akceschopnost Topolánkovy vlády. Také schopnost předsedy vlády udržovat protichůdné zájmy v koalici stále klesala. Do toho opozice ostře kritizovala vládnoucí koalici a snažila se o negaci jak kabinetu, tak její politiky. V letech 2007 a 2008 se uskutečnily čtyři neúspěšné pokusy, ale až pátý pokus dopadl úspěšně, a to nejnižším možným počtem 101 hlasů (Idnes.cz 2009). Proti vládě hlasovali ČSSD a KSČM a dvě poslankyně ze Strany zelených a dva rebelující poslanci ODS Vlastimil Tlustý a Jan Schwippel. Zajímavá

může být otázka, zdali měl na svržení vlády podíl prezident Václav Klaus? Další názorové neshody mezi prezidentem a premiérem můžou být důkazem (Dolejší 2009). Přeběhlí poslanci V. Tlustý a J. Schwippel přiznali, že na jejich konečný názor měl vliv Václava Klause (Valášková 2009: 1).

Dne 9. 4. 2009 jmenoval prezident Václav Klaus Jana Fischera předsedou vlády. Jednání o Fischerově překlenovacím úřednickém kabinetu začalo až po konci dubna a oficiálně druhá Topolánkova vláda skončila 8. května 2009 (Idnes.cz 2009). Jan Fischer byl tehdejším předsedou Českého statistického úřadu. Nebyl členem žádné politické strany. Topolánek zdůrazňoval jeho zkušenosti v domácí politice, ale také, že má jisté zkušenosti z institucí Evropské unie (Hloušek, Kopeček 2012: 72). Sociální demokraté a SZ podporovali tuto novou vládu. Na rozdíl od lidovců předběžnou dohodu v dubnu 2009 za lidovce podepsal Jiří Čunek, ale nakonec se předsednictvo strany rozhodlo tuto vládu nepodporovat. V této době si KDU- ČSL procházela vnitrostranickým rozkolem, což později vyústilo v založení nové strany TOP 09 (Hloušek, Kopeček 2012: 74).

Před hlasováním o důvěře v Poslanecké sněmovně Jan Fischer jasně řekl: *„Tato vláda není klasickým kabinetem ve smyslu politickém. Není to kabinet politické strany či koalice politických stran. V čele této vlády stojí nepolitický premiér. Úkolem vlády není proto realizace politického programu, ale kvalitní nestranná a maximálně politicky neutrální správa země...“* (Hloušek, Kopeček 2012: 78). Zde je vidět, že se vláda zavázala k provádění nutné správy, ale i když získala důvěru, tak neměla v parlamentu reálně žádné mandáty. Byla výsledkem bezradnosti našich politických stran. I když tato vláda byla nepolitická, neměla žádný vlastní politický program. Podle čeho tedy rozhodovala? (Fiala 2010: 37) Podle Petra Fialy byla tato vláda vystavena různým stranickým, ideovým, ekonomickým a kulturním vlivům. Například čelila silnému tlaku politických stran, které nominovaly jejich jednotlivé členy. V pozadí této úřednické vlády se rýsovala dohoda velkých stran. To vytvářelo ještě něco horšího než nepolitickou úřednickou vládu, což sejevilo paradoxně, ale při hlubší analýze ovšem mimořádně nebezpečný produkt české krize. Vláda na veřejnost působila dobře, ale neměla jasný program či politický koncept a byla ovlivňována a usměrňována dvěma největšími stranami (Fiala 2010: 38). S tímto názorem se plně ztotožňují. V hlasování o důvěře vlády, které se uskutečnilo 7. června 2009, vládu podpořily více než ¾ poslanců - ČSSD, ODS, SZ, pět lidovců.

Nezařazený Miloš Melčák jako jediný hlasoval proti. Nezařazení Vlastimil Tlustý, Jan Schwippel a také Věra Jakubková (Demokratická strana zelených), se zdrželi hlasování, stejně jako sedm poslanců KDU-ČSL, celá KSČM a František Laudát z ODS.(Vadlejchová 2009).

Již od počátku bylo vidět, že Jan Fischer nebude a nechce být pouhou loutkou tradičních politických stran. I když ODS a ČSSD proklamovaly, že personální podoba a programové prohlášení nebude jejich záležitostí, tak skutečnost byla jiná. Mohli jsme to pozorovat už na počátečním vyjednávání o obsazení jednotlivých ministerstev (Lidovky.cz 2009a). Navrhování ministrů provázelo několik sporů, návrhy byly ze stran ODS, ČSSD, SZ. Mezi ODS a SZ probíhal spor o obsazení ministerstva školství a ministerstva kultury. Předmětem různých sporů bylo obsazení funkce ministra financí, kam byl nakonec vybrán Eduard Janota. Tento resort byl důležitý kvůli návrhu státního rozpočtu na rok 2010. Kromě toho bylo ministerstvo (Ministerstvo financí ČR: 2009) financí důležité např. vzhledem k probíhající privatizaci Českých aerolinií (ČSA), či zakázce na likvidaci ekologických škod v hodnotě 115 mld. Kč (Marešová: 2009). Na této bázi utváření vlády můžeme vyzorovat, že politickým stranám nešlo v řadě případů primárně o odbornost, či v médiích prezentovanou „nestrannost“, ale o udržení mocenského vlivu v daných resortech. Politické strany si tak skládání vlády téměř plně podržely ve vlastních rukou a podobně určily také mantinely jejího programového prohlášení. Vybraní ministři byli formálně odborníky či úředníky bez stranické legitimace. Typicky se jednalo o první náměstky jednotlivých ministerstev (ministerstvo dopravy, ministerstvo financí), Eduarda Janotu, Gustava Slamečku a další tři členy vlády, či šéfa státních podniků. Ministr zahraničí Jan Kohout se musel vzdát členství v ČSSD. Jako politicky nejaktivnější členové kabinetu se projeví J. Kohout s M. Pecinou (Hloušek, Kopeček 2012: 77).

Předčasné volby se měly konat na podzim 2009. Politické strany s prezidentem se domluvily, že schválí jednorázový ústavní zákon o zkráceném volebním období sněmovny. Byl schválen oběma komorami a prezident ji podepsal. Tím tyto politické strany otevřely cestu k předčasným volbám. Ale obrat nastal, když poslanec původně za ČSSD (ale později pak už nezařazený) Miloš Melčák podal proti zákonu o zkrácení volebního období ústavní stížnost. Ústavní soud 1. září 2009 nejprve odložil prezidentovo rozhodnutí o vypsaní voleb a o deset dní později

prohlásil ÚS tento zákon za protiústavní. Politické strany, včetně ODS a ČSSD, se ještě před rozhodnutím ÚS dokázaly rychle shodnout na obecné změně ústavy, která by rozpuštění Poslanecké sněmovny umožnila na základě souhlasu 3/5 většiny všech poslanců. Zajímavé je, že tento zákon už několik let ležel ve sněmovně a po oznámení ÚS byl v řádu hodin upraven a schválen parlamentem (Hloušek, Kopeček 2012: 80). 15. září 2009 cestu k předčasným volbám zablokoval Jiří Paroubek, když rezignoval na možnost vypsat předčasné volby. Argumentoval tím, že nová cesta k předčasným volbám stejně opět narazila na odpor ÚS. Ale hovořilo se o finančních potížích ČSSD, které by ztížily pokračování volební kampaně a o obavě z klesající podpory stran (Pařížková 2009). Kvůli struktuře sil v poslanecké sněmovně bez hlasů ČSSD nešlo nové rozpuštění PS prosadit a k hlasování o něm ani nedošlo.

Tato skutečnost, že stávající vláda dovede zemi k volbám k řádnému termínu 28.5- 29. 5 2010, významně proměnila perspektivu Fischerova kabinetu. Nekonfliktní a minimalistický volební program nabyl nových rozměrů. Projevilo se to hlavně v oblasti ekonomické politiky vlády, u přípravy státního rozpočtu a navrhovaných opatření k ozdravení české ekonomiky. V prosinci 2009 KSČM, ČSSD a KDU-ČSL prosadily rozsáhlé úpravy v rozpočtu na příští rok a navýšili jeho deficit. Tím částečně dekonstruovali Janotův balíček, přijatý nedlouho předtím. Janotův balíček měl zmenšit rozpočtový deficit a povzbudit růst české ekonomiky (Lidovky.cz 2009b). V této situaci se za vládu postavil prezident a dohoda parlamentních stran s výjimkou komunistů pak zaručila pokračování tohoto kabinetu. Hlavní argument byl, že nemáme do voleb žádnou politickou alternativu (Hloušek, Kopeček 2012: 81). V této nově vzniklé situaci už Fischerova vláda dále neměla podporu stran. Výsledkem byla rezignace vlády na prosazování jakékoli významnější agendy a její minimální akceschopnost. Což je paradoxní. Když v průzkumech veřejného mínění (CVVM 2010a) byla tato vláda vnímána veřejností nejlépe a to od období na konci roku 2009 až do konce její vlády, a to v rozmezí 71 až 72% respondentů. Přitom řadu ministrů veřejnost neznala. Tato skutečnost odrážela averzi voličů vůči politickým stranám. Tyto všechny zmíněné okolnosti Fischerovy vlády podpořily změnu společenské nálady, které vedla k ostré atmosféře proti tradičním stranám. Hlavně k těm nejsilnějším- ODS, ČSSD. Hloušek s Kopečkem tvrdí, že tato úřednická vláda přispěla k malému volebnímu zemětřesení, jež změnilo české stranické spektrum. (Hloušek, Kopeček 2012: 86) Vznik úřednické vlády Jana

Fischera znamenala pro naši zemi další etapu slabého vládnutí, která začala už ve volbách 2006. Její ustanovení nevedlo k vypsání předčasných voleb, což by umožnilo zformovat akceschopnější politický kabinet. V rámci tohoto problému můžeme hovořit o krizi či selhání v podstatě celé politické elity, zahrnující parlament, vládu, ústavní soud a prezidenta. S těmito autory výše zmíněného názoru se ztotožňuji (Hloušek, Kopeček 2012: 88-89).

3. Parlamentní volby v roce 2010

Jak už jsme několikrát uvedli výsledky z roku 2010, byly pro mnohé velké překvapení a přinesly výrazné změny pro české politické prostředí. Slovy Kláry Vlachové a Mary Stegmaier (2011: 238), sněmovní volby skončily dramatickým otřesem ve vztahu k českému stranickému systému, který byl považován za relativně stabilní. Politické strany a především jejich systém si prošly v období 2006-2010 dynamickým vývojem, který přinesl spoustu změn jak v rovině systémové, tak v rovině jednotlivých stran např. štěpení v rámci stran (Balík 2010: 11). Volební účast byla třetí nejnižší v historii ČR a to pouhých 62,5 %. Do Poslanecké sněmovny se dostaly dvě nové politické strany Věci veřejné a TOP 09. Další velká změna nastala u strany KDU-ČSL, která se poprvé v historii ČR nedostala do poslanecké sněmovny.²⁰ Také SZ neobhájila svou pozici v parlamentu z předešlých voleb, kdy získala 6,30 %. Tradiční strany stranického systému ODS, ČSSD a KSČM si obhájily své místo v PS, ale v porovnání s předchozími volbami v roce 2006, došlo k velké změně. V předchozích volbách se stranický systém jevil jako souboj dvou velkých stran- ČSSD, ODS, kdy obě strany získaly přes 30 % všech platných hlasů. Pro ODS i ČSSD to byl nejlepší výsledek od jejich vzniku. Mnozí očekávali, že tento jev bude pokračovat i v dalších volbách, jelikož celé volební období byly obě strany v souvislosti s volební podporou dvěma hlavními póly na české politické scéně (Pink, Pinková 2010).

Pro sociální demokracii hlasovalo 22 % voličů, přesto z voleb vyšla jako nejsilnější politická strana. Ale z hlediska rozdělení mandátů v PS, to pro ČSSD znamenalo porážku, jelikož ČSSD neměla možnost sestavit vládu a odešla tak do opozice.²¹ Tento výsledek byl neočekávaný, jelikož jejich výdaje na volební kampani, byly astronomické.²² Jedním z důsledků byla rezignace Jiřího Paroubka na postu předsedy strany. Novým předsedou se stal Bohuslav Sobotka. Ale přes výrazný pokles volební podpory si tato strana víceméně udržela pozici hlavního pólu ve stranické soutěži (Balík 2010: 15). Pro ODS parlamentní volby 2010 znamenaly velkou volební ztrátu. ODS získala 20 % hlasů. Skončily na druhém místě za ČSSD.

²⁰ Získali pouhých 4, 39%.

²¹ Proti vládní spolupráci s ČSSD se vymezily ODS, TOP 09, VV. Jediným teoretickým partnerem mohla být KSČM, ale dohromady disponovaly 82 mandáty, a navíc jim k tomu bránilo tzv. bohumínské usnesení (Balík 2010: 15).

²² Podle agentury Kantar media ČSSD investovala do reklamy v roce 2010 387 milión Kč.

ODS ztratila nejvíce hlasů ze všech politických stran.²³ Ale přes tento výsledek, rozdělení mandátů mezi strany znamenalo, že tehdejší prezident Václav Klaus pověřil sestavením vlády lídra strany Petra Nečase.²⁴ ODS navázala na předvolební prohlášení a zahájila jednání o podobě vlády s TOP 09 a VV. Tudiž relativní volební výsledek vyvážil široký koaliční potenciál strany, který umožnil vyjednat vládní koalici (Balík 2010: 26). Příčinou propadu těchto dvou největších stran byla jednoznačná ztráta důvěry voličů ve strany jako takové. Působily jako zakonzervované struktury bez jakékoliv iniciativy k sebereflexi nebo změnám jak systémovým, tak personálním. Podle Tomáše Haase obě strany neztratily výraznou podporu jednorázově ani za hlavní příčinu nevidí vznik nových stran, TOP 09 a VV. Ale hlavní vinu dává ODS, která nedokázala reflektovat hlasy nespokojených voličů (Haas 2010). Komunistická strana obsadila ve volbách čtvrté místo s 11 % hlasů, což byl pro stranu nejhorší volební výsledek od roku 1990. Z hlediska personálního a ideového směřování nedošlo k zásadním změnám, předsedou je nadále Vojtěch Filip. Havlík (2010: 18) tvrdil, že tento výsledek poukazuje na postupné zmenšování voličské základny KSČM, ale jak uvidíme u dalších voleb, tento předpoklad se nenaplnil.

Nástup dvou nových stran TOP 09 a VV do české politiky v průběhu let 2009 a 2010 a jejich následný úspěch ve sněmovních volbách 2010 byl neočekávaný. Dle předchozí stability stranického systému nebylo moc prostoru pro etablování nových stran. Dle Hanleyho (2011: 115) byl výjimkou prostor označovaný jako liberální střed, definovaný jako ekonomický a sociálně liberální, v nichž při zjednodušení figurovaly strany jako Občanská demokratická aliance, Unie svobody, SZ a teď už nově TOP 09 a VV. Slovy novináře Lidových novin Petra Zídka: *„Pokud více než 27 procent hlasů získají dvě marketingové strany, z nichž jedna má za maskota dobrotivého knížete a druhá bezduchého televizního moderátora, a obě jsou ze zákulisí řízeny lidmi, o nichž skoro nic nevíme, pak je to důvod k vážnému znepokojení.“* (Zidek 2010) Ale voliči těchto stran, to neviděli takhle kriticky. TOP 09 skončila na třetím místě hned za ČSSD a ODS, s celkovým výsledkem 16 % hlasů. Byl to až tak výrazný úspěch, že dokonce TOP 09 porazila KSČM, která od

²³ Celkově ODS ztratila 834683 voličů a 28 mandátů. 44% jejich bývalých voličů jí odmítlo znovu dát svou důvěru (Haas 2010).

²⁴ Po Topolánkově odstoupení se volebním lídrem stal místopředseda Petr Nečas. Na 21. Kongresu ODS v červnu 2010 se stal předsedou strany (Balík 2010: 26).

roku 1996 stabilně získává nejvíce hlasů hned po ČSSD a ODS²⁵. Jak bylo výše uvedeno, se stranou navázala ODS koaliční spolupráci. Z předchozí kapitoly jsme se dozvěděli, že strana vznikla z dlouhodobého sporu uvnitř KDU-ČSL mezi levostředovým a pravostředovým křídlem strany. Miroslav Kalousek a další členové odešli ze strany a iniciovali založení strany nové. Která se vyznačovala jako ekonomicky liberální, ale hodnotově konzervativní. Podporují trh, rovné příležitosti a sociální odpovědnost. Strana ve volebním programu slibovala neoliberalní reformy daňového, sociálního, důchodového, zdravotního a vysokoškolského systému (TOP 09 2010). Předsedou strany se stal bývalý ministr zahraničí Karel Schwarzenberg, který získal na počet preferenčních hlasů nejvyšší zisk (Kneblová 2010: 169). První místopředsedou se stal Miroslav Kalousek. TOP 09 se dále domluvila na volební spolupráci se Starosty a nezávislími (Balík 2010: 23). Což tohle spojení určitě dopomohlo k dobrému volebnímu výsledku TOP 09. Určitě je zajímavé porovnání volebních programů ODS a TOP 09, podle obsahové analýzy dle hodnot stran, které chtějí strany reprezentovat. Otto Eibl interpretoval volební program ODS jako pravicovější než TOP 09 na základě vzájemné ideologické vzdálenosti stran (Eibl 2010: 84).

Co se týče Věcí veřejných, strana získala přes 10 % hlasů a umístila se tak na pátém místě v celkovém srovnání. Politická strana existuje od roku 2002, kdy se poprvé účastnila voleb do zastupitelské městské části Praha 1. Ale až účastí ve volbách do Evropského parlamentu v 2009, v nichž získaly 2,4 %, se jim podařilo zviditelnit na národní úrovni (Linek 2012: 170). Významným momentem se stala volba předsedy strany bývalého novináře Radka Johna²⁶. Jelikož si během své televizní kariéry vybudoval obraz obhájce „člověka z ulice“, který bojuje proti korupci a státním úřadům. Podle mého názoru lídr Radek John výrazně dopomohl k úspěchu strany. Dokazují to i výsledky veřejného mínění, kdy se stal těsně před volbami nejdůvěryhodnějším českým politikem (CVVM 2010b). Prezentovaly se jako pravostředová strana, protestního rázu s důrazem na přímou demokracii, kdy chtěly zavést obecní referendum na úrovni státu a krajů a především stavět na spolupráci s občany (Deník referendum 2010). Program strany se ostře vymezoval proti korupci politických elit, označovaly politiky za špatné a sebe prezentovaly jako

²⁵ Volby.cz

²⁶ Ve volbách 2010 získal druhý největší podíl preferenčních hlasů (Kneblová 2010: 169).

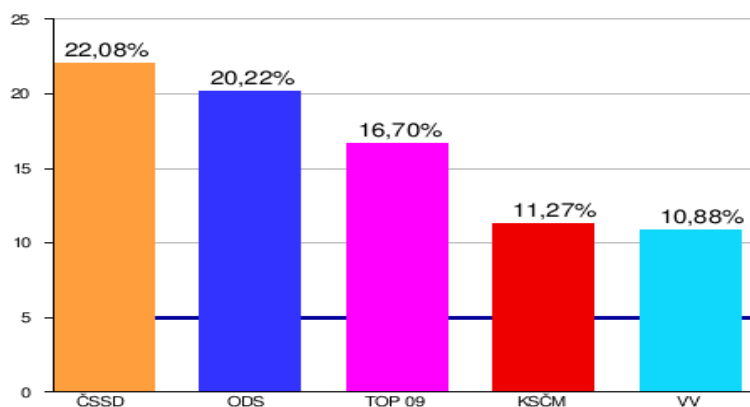
novou stranu, nezatíženou korupcí. Dle analýzy volebních dokumentů stran Otto Eibl ukázal, že VV vyvažovala preference volného a regulovaného trhu a nevymezovala se na levo- pravé škále (Eibl 2010: 86). Také chtěli prosadit změnu volebního systému na většinový a zavedení možnosti odvolávat politiky (VV 2010). Téma změny volebního systému v české politice není nic neobvyklého. V několika po sobě jdoucích volbách bylo možno pozorovat nevhodné nastavení volebního systému. Volby v roce 1996 umožnily vznik vlády pouze s 99 mandáty. V roce 1998 byla sestavena menšinová opoziční vláda. V roce 2002 vznikla vláda se 101 mandáty a v roce 2006 dopadly volby patem s výsledkem 100:100. Jeden z posledních pokusů o změnu byl na žádost tehdejšího předsedy vlády Topolánky v roce 2008. Navrhl šest variant reformy volebního systému. Byla dokonce zvolena varianta²⁷, ale v březnu 2009, jak už víme, byla vyjádřena nedůvěra a schválení reformy se tak stalo nemožné (Vikarská 2010: 20-35). Zajímavá může být otázka, jak by dopadly volby 2010, kdyby tato reforma prošla. Když to tedy shrneme v období 2006 a 2010 se VV z lokální strany, staly stranou zastoupenou v PS. Ale důraz na protestní apel, oblíbenost předsedy a jejich široce pojatý volební program na mě působí v řadě aspektů jako strana populistická.

Funkce se kabinet oficiálně ujal 13. července 2010, kdy jednotlivé ministry jmenoval prezident Václav Klaus. Již dříve si od něj jmenovací dekret převzal premiér Petr Nečas (Aktuálně.cz 2012). Vládě Petra Nečase byla vyslovena důvěra 10. srpna 2010 všemi poslanci ze stran ODS, TOP 09 a VV (všech 118 poslanců). Proti bylo ČSSD a KSČM. Vláda měla původně 15 členů, strany si rozdělily posty v poměru šest (ODS), pět (TOP 09), tři (Věci veřejné) a jeden bez politické příslušnosti (Delinic, Gehring, Hachmeister 2010). V průběhu volebního období však došlo k několika změnám na ministerských postech. Vládní koalici lze charakterizovat jako středopravicovou. Během celého vládního období vládu Petra Nečase pronásledovaly aféry a krize (Novinky.cz 2012). Problém se naskytl u strany VV, kde v dubnu 2011 po údajné korupci některých členů VV rezignoval Vít Bárta a dále se rozjel kolotoč s demisemi. Také v květnu 2011 byl odvolán Radek John, který už necítil vládní podporu. V roce 2012, po vládní krizi a vnitrostranických sporech uvnitř strany VV, část poslanců okolo Karolíny Peake, založili novou stran Lidem- liberální demokraté. (Aktuálně.cz 2010). Věci veřejné se v červenci 2015 transformovaly na spolek Věci

²⁷ Byla zvolena řecká varianta.

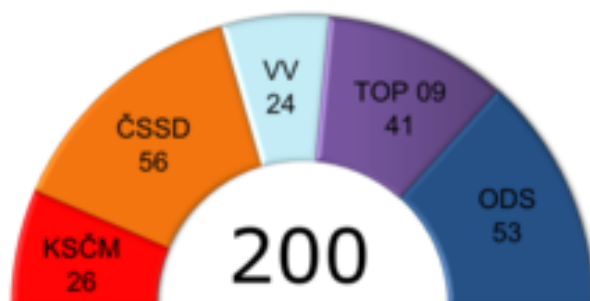
veřejné. Prvním předsedou, byla zvolena poslankyně Olga Havlová (Havlová 2013).
Na hlubší analýzu této vlády, není prostor, a především to není cíl této práce.

Graf 1. Výsledky voleb do Poslanecké sněmovny 2010

Zdroj: Český statistický úřad, volby.cz

Graf 2. Rozdělení mandátů parlamentních stran ve volbách do Poslanecké sněmovny 2010

Zdroj: Český statistický úřad, volby.cz

3. 1 Aplikace teorie Giovanniho Sartoriho

Pro důkladnější pochopení dynamiky systému jsme za použití indexu efektivního počtu stran došli k těmto výsledkům. Pro lepší srovnání jsme vypočítali všechny parlamentní volby od roku 1992 do roku 2010. Pro nás je klíčové srovnání období 2006- 2010. Pro rok 2010 nám index značí hodnotu 4,52, což potvrzuje výskyt multipartismu. Rozdíl oproti roku 2006 je 1,44, což je vysoký nárůst oproti předešlým volbám. Z dlouhodobého hlediska stranický systém směřoval ke konsolidaci. Na základě tabulky 2. nám volby 2006 tento trend potvrzují, ale sněmovní volby 2010 znamenali velkou změnu. Tento fakt nám může značit změnu, ke které došlo ve stranickém systému. Pro ještě lepší srovnání můžeme porovnat průměrnou hodnotu indexu, která byla změřena v letech 1945- 1994 v 16 západních zemí Evropy, kdy index se pohyboval v hodnotě 3,6 (Kubát 1998: 236). Tudíž hodnota 4,52 je oproti těmto zemí relativně dost vysoká.

Tabulka 2. Index efektivního počtu stran na parlamentní úrovni v letech 1992- 2010

1992	1996	1998	2002	2006	2010
4,8	4,15	3,71	3,66	3,08	4,52

Zdroj: data z ČSÚ, vlastní výpočty.

Sněmovní volby v roce 2010 přinesly výraznou změnu, pokud jde o formát systému ve vztahu ke konkrétním aktérům. Při přiřazení ČR k jednomu z formátů a typů stranických systémů, které navrhl Sartori, nám vyplývá, že zvolené přiřazení není jednoznačné a najdeme zde obvykle znaky minimálně dvou typů. Nejprve začneme s vymezením počtu relevantních stran. Podle výsledků sněmovních voleb pětiprocentní volební klauzuli, překonalo pět stran. Ale nesmíme zapomenout, že Sartori pracuje jenom s relevantními stranami. Jak jsme se dozvěděli v první kapitole, to, co určuje relevanci, je především, zda strana disponuje koaličním či vyděračským potenciálem. Došlo tak k etablování zcela nového fenoménu české politiky v podobě duality pravice, kde je možno po těchto volbách identifikovat ODS coby hlavní pól a TOP 09 jako vedlejší pól v pravé části stranicko- politického kontinua, na levici je pak možno identifikovat ČSSD jako hlavní pól a KSČM coby vedlejší pól systému. Pátou liberální centristickou formaci nově reprezentují Věci veřejné. U vítězné ČSSD jsme si relevantností jisti, jelikož neutvořila vládu, odešla do opozice a disponuje vyděračským potenciálem, protože si není ideologicky blízká

s žádnou vládní stranou, ale počtem mandátů má vliv na taktiku volební soutěže. Ale narážíme tu na problém, kdy Sartori říká, že strany s vyděračským potenciálem jsou strany antisystémové, což sociální demokracie určitě není, protože nemá delegitimizační vliv a nechce změnit politický systém země²⁸. U vládních stran není také pochyb (kromě VV), že jsou to strany relevantní, jelikož disponují koaličním potenciálem (ODS). VV je sice malá strana, ale podle Sartoriho pravidla i malá strana, která se hodí k vytvoření koalice a je ideologicky blízká, se počítá jako relevantní, ale na základě jednoho volebního výsledku nemůžeme brát stranu jako relevantní, i když připouštíme, že vliv na taktiku soutěže má. TOP 09 jelikož disponuje 44 mandáty a je to vládní strana, koaličním potenciálem disponuje, je zde problematika, že je to strana nová, proto v další části využiji index efektivního počtu stran pro lepší interpretaci stran ve stranickém spektru. U KSČM je to také poněkud problematické, určitě svým postavením disponuje vyděračským potenciálem, ale s určení antisystémové strany je to sporná debata mnoha politologů (např. Michal Kubát 2007). KSČM se nikdy zcela nereformovala, stále trvá na své ideologické podstatě, jako svůj cíl vidí socialismus, pak samozřejmě komunismus. Delegitimizačním vlivem určitě disponuje, jelikož se kriticky staví proti současnému režimu. Další rozpor lze pozorovat mezi oficiálními dokumenty a neoficiálními prohlášeními jednotlivých představitelů, takže nemůžeme objektivně posoudit celkový postoj KSČM (KSČM 1992). Tato práce si neklade za cíl analýzu KSČM jako antisystémové strany, tato problematika by si určitě zasloužila větší rozsah.

Když jsme si potvrdili relevanci čtyř stran, přejdeme k vymezení formátu a typu stranického systému. Kritériem počtu je to s jistotou omezený pluralismus, s tímto formátem se pojí umírněný pluralismus, nyní si projdeme bod po bodu základní charakteristiky tohoto typu a srovnáme ho s realitou českého stranického systému. Hned u první charakteristiky, která říká, že omezený pluralismus se vymezuje oproti polarizovanému v absenci relevantní antisystémové strany. Tento problém naráží na stranu KSČM, i když je u ní sporné vymezení antisystémové strany, tak delegitimizační vliv na systém má, tudíž ji za tuto stranu můžeme považovat. Ale naproti tomu nám to vyvrací charakteristický znak umírněného pluralismu. Co se týče charakteru vlády, tak Nečasova vláda je považována za většinovou, tudíž se nám další znak neshoduje se Sartoriho teorií, kdy pro tento typ

²⁸ Spíše se jedná o velkou ideologickou vzdálenost s politikou pravicových stran.

jsou typické vlády menšinové. KDU- ČSL se v roce 2010 do sněmovny nedostala, tudíž došlo k oslabení metrického středu systému, který tak zůstává institucionálně neobsazen, což posiluje odstředivé účinky soutěže a podporuje charakteristický znak polarizovaného pluralismu. Při komparaci voleb 2006 a 2010 je podle mého stranický systém 2010 polarizovanější než předchozí, samozřejmě to nemusí značit větší nestabilitu systému, jelikož se strany dokázaly shodnout na koalici ODS, TOP 09 a VV. Ale značí nám to určitou změnu stranického spektra. Téze politologa Pavla Pšejji (2005), že se dobuduje český stranický systém v tomto období, se prozatím nepotvrzuje, neboť nám z toho plyne, že česká realita v tomto období na základě kritéria počtu vyznačuje jako umírněný pluralismus, ale na základě charakteristických znaků je to typ polarizovaného pluralismu.

3. 2 Volební volatilita sněmovní volby 2010

Tabulka 3. Čistá volební volatilita ve volbách do České národní rady a Poslanecké sněmovny v letech 1992- 2010 (použit Pedersenův index volební volatility a jeho dekompozice), stranické nahrazení.

Parlamentní volby	1992	1996	1998	2002	2006	2010
Čistá volatilita (Pedersenův index)	62	30	18	16	19	39
Vnitrobloková (levice vs. Ostatní)	54	15	13	13	14	31
Mezibloková (vládní vs. Ostatní)	56	2	7	2	5	22
Stranické nahrazení	-	-	6,05	10,82	14,71	20,092

Zdroj: Statistické ročenky ČSU za jednotlivé roky, výpočty Lukáš Linek. Stranické nahrazení vlastní výpočty.

Tabulka 3 prezentuje údaje o čisté volební volatilitě ve sněmovních volbách, pomocí Pedersenova indexu, také pomocí jeho dekompozice na vnitroblokovou a meziblokovou složku. Rozepsala jsem všechny sněmovní volby, abychom měli lepší srovnání a perspektivu s volbami předchozími. V roce 1992 dosáhla čistá volatilita hodnoty 62, ale to bylo zapříčiněno rozpadem OF. V dalších letech se už rozdíl oproti minulým volbám snížil na polovinu a následující sněmovní volby (1998, 2002, 2006) dle hodnot značili stabilizaci stranického systému. Proto, když porovnáme volatilitu 2006- 2010, dojdeme k závěru, že se hodnota téměř zdvojnásobila, což nám

indikuje signifikantní změnu oproti volbám předchozím a můžeme potvrdit, že došlo k diskontinuitě ve stranickém systému. Dle (Mainwaringa 2010, Powela, Tuckera 2013) jsou hodnoty čisté volatility v mezinárodním srovnání vysoké, ale při komparaci se státy střední a východní Evropy jsou nízké (ale např. Maďarsko má vysoce nízkou volatilitu v roce 2014 byla 3,5, disponuje stabilním stranickým systémem nejlépe ze zemí Visegrádské čtyřky).

Zajímavé hodnoty nám přinese i vnitrobloková volatilita. V roce 2010 došlo k výraznému nárůstu této volatility, tak ta byla především způsobena změnou podpory mezi nelevicovými stranami, především poklesem podpory ODS, KDU-ČSL s SZ a nárůstem podpory TOP 09 a VV. Změny podpory uvnitř levicového bloku nebyly zanedbatelné, což nám reprezentuje pokles podpory ČSSD a nárůst podpory Strany práv občanů (SPOZ). Vnitrobloková volatilita se tak oproti roku 2006 zvýšila téměř o polovinu. Zajímavé výsledky nám také poskytuje mezibloková volatilita z hlediska vládních a ostatních stran. Mezi roky 1996 až 2006 jsou hodnoty velice nízké, což charakterizuje stabilní podporu jednotlivých bloků. V roce 2010 došlo k dramatické změně, kdy mezibloková volatilita narostla na hodnotu 22 a téměř se čtyřnásobila oproti roku 2006. Určitě je to zapříčiněno tím, že vládní strany ztratily výraznou voličskou podporu a také se dvě bývalé vládní strany z roku 2006 (KDU-ČSÚ, SZ) nedostali do parlamentu. A také, že se dvě nové strany disponují vysokým volebním výsledkem a rovnou se dostaly do vlády spolu s ODS (TOP 09, VV). Na základě tabulky 2. Můžeme říct, že ve volbách 2010 muselo dojít k přesunu podpory minimálně u 40 % voličů.

Sarah Birch (2013), která tento kvantitativní ukazatel navrhla pro postkomunistické země, na základě indikátoru jsme došli k následujícím závěrům. Jelikož došlo k rozdělení České a Slovenské Federativní republiky na Českou republiku a Slovenskou, můžeme hodnoty počítat až od voleb 1998. Pro tyto volby jsme vypočítali hodnotu 6,05 a pro následující volby 10,82. Tohle období považujeme za stabilní. Hodnota ve sněmovních volbách 2006 dosáhla 14,71 (byly zde zahrnuty pouze strany, které se účastnily obou voleb, ODS, ČSSD, KSČM, problém poněkud nastal u KDU-ČSL, které ve volbách 2002 kandidovala v koalici US-DEU, ale zahrnula jsem ji do vzorce). Ve sněmovních volbách se znovu dostaly tyto strany: ODS, ČSSD, KSČM. Proto se nám také hodnota zvýšila, což indikuje, že politické strany nezískaly stejný počet hlasů, jako v následujících volbách. Také lze

tytu hodnotu interpretovat, takže český stranický systém byl oproti minulým volbám narušen. V dalších kapitole zjistíme, jestli se hodnota dále zvyšovala.

4. Parlamentní volby 2013

Nečasova vláda procházela řadou skandálů. Vyústění všeho byla politická krize, kterou začal zásah Útvaru pro odhalování organizovaného zločinu (ÚOOZ) na Úřad vlády a jiných místech v červnu 2013. Výraznou postavou celé kauzy byla především tehdejší ředitelka kabinetu premiéra Petra Nečase, Jana Nagyová (Aktuálně.cz 2013a). Tato kauza výrazně otřásla českou politickou scénou, zvýšila odpor občanů k politice a jednotlivým politikům. Námi zvolení zástupci se zpronevěřili veřejnému zájmu (Kupka, Mochtřák 2014). Na základě těchto událostí se premiér Nečas rozhodl podat demisi a odstoupit z čela ODS (Lidovky.cz 2013). ODS, TOP 09 a LIDEM se dohodly na pokračování koaliční spolupráce, která měla být vedena novou premiérkou Miroslavou Němcovou. Prezident tuto koalici nepodpořil a vše vedlo ke jmenování úřednické vlády Jiřího Rusnoka (Novinky.cz 2013). Této vládě se ale nepodařilo získat důvěru PS, a tak úřadovala v demisi (od 10. července 2013 do 29. ledna 2014). Při hlasování o důvěře se projevíly neshody uvnitř koalice ODS, TOP 09 a LIDEM. TOP 09 se rozhodla podpořit předčasné volby. Díky tomu se v PS našel dostatečný počet poslanců, kteří podpořili návrh na její rozpuštění (celkem hlasovalo pro 126 poslanců z ČSSD, KSČM, VV a TOP 09). Předčasné parlamentní volby se konaly 25. a 26. října 2013 (Aktuálně.cz 2013b).

Celková volební účast byla v roce 2013 druhá nejnižší v historii sněmovních voleb, dosáhla 59,48 %, což je o více než tři procentní body nižší, než v roce 2010. Výsledky voleb v tomto ohledu potvrzují nastoupený trend destabilizace české stranické politiky. Parlamentní strany, které obhájovaly své posty v těchto volbách, získaly méně než polovinu hlasů (Havlík 2014: 142-144). Ale naopak pro nové strany to znamenalo výrazný úspěch, když dosáhly rekordních hodnot (ANO 2011, Úsvit přímé demokracie Tomia Okamury). Pětiprocentní volební klauzuli v těchto volbách překonalo sedm politických stran, což je navýšení o dvě politické strany oproti volbám minulým. Nejvíce hlasů obdržela ČSSD, podíl hlasů činil 20,45 %, avšak i když byla vítěznou stranou, byl to nejhorší výsledek vítězné politické strany v polistopadové historii a vůbec nejhorší výsledek pro sociální demokracii od vzniku ČR (Havlík 2014: 144). Všechny strany, které získaly sněmovní zastoupení ve volbách 2010, utrpěly volebním poklesem, s výjimkou KSČM, která obsadila třetí místo se ziskem 14,91 % a podařilo se jí oslovit o více než 150 tisíc voličů více a získat o sedm mandátů více než v roce 2010 (volby.cz 2013). Hranici deseti procent

také překročila TOP 09 se ziskem téměř 12 %, ale ztratila třetinu svých voličů a 15 poslaneckých křesel oproti volbám předchozím. V celkovém umístění TOP 09 skončilo na čtvrtém místě. Bývalá vládní strana a tradiční strana českého stranického systému ODS získala pouhých 7,72 % a přisvojilo si až páté místo. Byl to pro ODS nejhorší výsledek v její historii, ztratili téměř dvě třetiny voličů a 37 mandátů oproti volbám 2010. Pro KDU-ČSL to znamenal úspěch, jelikož se dokázala znovu dostat do PS. KDU-ČSL získala téměř sedm procent, skončili na sedmém místě v celkovém pořadí. Do sněmovních voleb šli s úplně novým vedením. Lídrem strany pro tohle volební období byl Pavel Bělobrádek (Aktuálně.cz 2013c). VV ani strana LIDEM, která vznikla jako výsledek štěpení VV, ve volbách nekandidovaly.²⁹

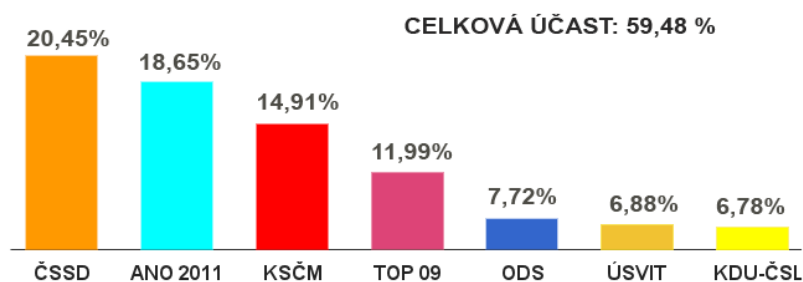
Velkým překvapením pro tyto volby, byl nástup nových politických hnutí- ANO a Úsvit. Hnutí ANO, které obsadilo druhé místo se ziskem téměř 19 % hlasů. Zaznamenalo historicky nejlepší výsledek pro ryze nový politický subjekt od vzniku ČR. Hnutí ANO 2011, vzniklo v návaznosti na protestní iniciativu Akce nespokojených občanů poté, co podnikatel slovenského původu Andrej Babiš v roce 2011 promluvil do médií o systémové korupci, která prorostla veřejnou správou (ANO 2011). Do většího povědomí se dostalo v senátních volbách 2012. Zakladatel a současným předsedou je podnikatel Andrej Babiš. Politická kampaň byla založena především právě na něm, jeho strana ho prezentovala jako úspěšného podnikatele, za kterým stojí velké zkušenosti. Také je považován za charismatického a mediálně známého lídra. Hnutí svou neznámost na české politické scéně začalo řešit osobními setkáními týmu ANO s voliči a pečlivě propracovanou volební kampaní. Billboardy a plakáty zaplavily celou republiku. Hnutí díky své ostré kampani získalo významnou pozici a zastínilo i některé politické strany, které působily déle na české politické scéně (Šíma, Králiková 2014: 16–17). Politické hnutí se prezentuje jako středopravicová strana (Kálal 2014), ale politolog Petr Sokol se domnívá, že voliče, které Babiš láká, program jeho hnutí příliš neznají. Z jeho veřejných vystoupení vychází jen kult velkého úspěšného podnikatele a kritika korupčního prostředí, což na voliče funguje (Sokol 2013). Tudíž z toho plyne, že pravicové voliče oslovuje hnutí více rétorikou než programem. U hnutí ANO tak můžeme vysledovat výrazné podobnosti se stranou VV, neboť obě strany staví své silné stránky na tom, že nejsou součástí zkaženého establishmentu. Dalšími cíli jsou pro hnutí, snížit

²⁹ Několik členů VV bylo na kandidátních listinách Úsvitu (Havlík 2014: 146).

nezaměstnanost, nezvyšovat daně občanům ani živnostníkům, pomoc podnikání nebo lepší výběr daní (Aktuálně.cz 2013d). ANO bývá někdy pokládáno za populistické, a to z důvodu nekonkrétního ideologického ukotvení, nejasného programu, ale politolog Kopeček dodává, že s jistou mírou populismu pracují všechny strany z levé i z pravé části politického spektra, počínaje ČSSD a konče TOP 09 (Česká televize 2013).

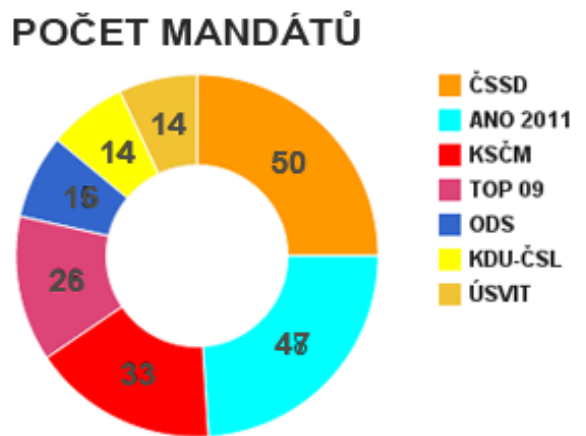
Druhý nový politický subjekt, který se dostal do PS s výsledkem téměř 7 %, bylo politické hnutí Úsvit přímé demokracie. Hnutí bylo založeno v květnu 2013. Za jeho vznikem stál podnikatel a od roku 2012 i také zlínský senátor Tomio Okamura. Název hnutí je ovlivněn knihou *Úsvit* ekonoma Pavla Kohouta, ve které podporuje myšlenky zásadní změny politického systému a přímé volby poslanců (Jiříčka 2013). Okamurův politický subjekt chce dále prosadit prezidentský systém, odvolatelnost politiků, trestní a hmotnou odpovědnost soudců a státních zástupců. Klíčovým bodem programu, z něhož Okamura podle svých slov není ochoten ustoupit, a který vyplývá z názvu hnutí, je zákon o obecném referendu (Aktuálně 2013). Dále Úsvit usiluje o zpřísnění imigrační politiky, omezení systému sociálních dávek tak, aby z něj čerpali jen plně integrovaní občané, důraz na plnou integraci menšin, zvýšení platů policistů, podporu národního cítění a národní kultury pod heslem „Národ sobě“, snižování daní a podporu podnikání a v neposlední řadě o potlačení byrokracie (Úsvit přímé demokracie program 2014). Politolog Ladislav Cabada hnutí Úsvit pokládá za protestní stranu (Kubát, Lebeda 2014: 119). Předsedové stran ČSSD, ANO a KDU-ČSL podepsali koaliční smlouvu 6. ledna 2014. Dále pak 29. ledna byla jmenována vláda Bohuslava Sobotky. Vláda má 17 členů. Povolební situaci zkomplikoval neúspěšný puč v ČSSD.

Graf 3. Výsledky voleb do Poslanecké sněmovny 2013

Zdroj: Český statistický úřad, volby.cz

Graf 4. Rozdělení mandátů parlamentních stran ve volbách do Poslanecké sněmovny 2013

4. 1 Aplikace teorie Giovanniho Sartoriho

Na základě tohoto indexu jsme došli k hodnotě 5,64. Tato hodnota nám indikuje vysoce polarizovaný multipartismus. Při srovnání voleb 2010- 2013 nám index značí rozdíl 1,12 což je o něco nižší než mezi volbami 2006-2010, kdy tato hodnota byla 1,44, ale je to relativní nárůst. Při srovnání mezi volbami 2006 a 2013 je rozdíl 2,56, což je velice vysoká hodnota. Tudíž z těchto hodnot můžeme s jistotou říct, že český stranický systém prošel změnou, které byla započata již sněmovními volbami v 2010. Pro lepší srovnání nám jistě poslouží následující sněmovní volby, které se konají v roce 2017.

Tabulka 4. Index efektivního počtu stran na parlamentní úrovni 1992-2013

1992	1996	1998	2002	2006	2010	2013
4,8	4,15	3,71	3,66	3,08	4,52	5,64

Zdroj: data z ČSÚ, vlastní výpočty.

Slovy Vladimíra Hanáčka (2015): „*Poslední volby do Poslanecké sněmovny přinesly výsledky představující významnou diskontinuitu nastavení formátu českého stranického systému. Faktické zhroucení jednoho pólu systému a jeho proměna v malou stranu, zvýšení počtu relevantních aktérů, jakož i nástup nových „hnutí“ a robustnost jejich voličské podpory představují zásadní změnu evolučních tendencí českého stranického systému*“ Tato slova potvrzují destabilizující tendenci stranického systému, která započala již v roce 2010. Když to srovnáme s volbami předcházejícími, kdy počet stran, které můžeme brát za relevantní aktéry, byly čtyři politické strany (ODS, ČSSD, TOP 09, KSČM). S volbami 2013 došlo k výraznému navýšení na sedm politických stran a navíc do PS vstoupily dva nové subjekty. Od vzniku samostatné ČR nikdy sedm politických stran nebylo v PS. Vítěz těchto voleb, ČSSD, disponuje koaličním potenciálem, tudíž není vůbec pochyb o relevanci této politické strany a navíc patří k tradičním stranám českého stranického systému. Největším překvapením těchto voleb, je enormní úspěch nového politického hnutí ANO 2011, které skončilo na druhém místě. Už kvůli počtu mandátů, má ANO vliv na taktiku soutěže. Problém je u ideologického vymezení, jelikož z programu hnutí nejde přesně určit, na jaké straně pravo-levého pólu stojí. Pro lepší přehlednost budeme ANO řadit jako středopravicovou stranu (Ihned.cz 2016). Ale zároveň může zabírat velkou část prostoru potenciální expanze pro ČSSD. Tudíž z ideologického hlediska, by mohla utvořit koalici s ODS, TOP 09 či KDU-ČSL, ale jak víme, hnutí

se ostře vymezuje proti tradičnímu establishmentu, což znovu narážíme na problematiku určení koaličního potenciálu. KSČM se umístilo na třetím místě a můžeme o ní hovořit jako o relevantním aktéru. Ale co je výrazná změna oproti volbám minulým, je výrazný propad tradiční strany ODS, která se proměnila ve stranu malou. Výrazná část elektorátu přešla k hnutí ANO. ODS z významného koaličního partnera přešlo do opozice spolu s TOP 09. Pro stranu KDU-ČSL je to výrazný úspěch, jelikož se dokázala znovu dostat do PS, a navíc i jako malá strana disponuje koaličním potenciálem a jak víme, utvořila vládní koalici s ČSSD a ANO. Poslední strana (Hanáček 2015), která vstoupila na půdu PS, se stala zvláštním fenoménem, neboť její ideologická profilace, program, personální obsazení i organizační rámec, není dostatečně v odborné literatuře reflektován a popsán. Mluvíme samozřejmě o hnutí Úsvit, které s KSČM se nachází v izolovaném a odcizeném postavení.

Co se týče typu a formátu českého stranického systému, v minulé kapitole jsme došli k závěru, že je to spíše omezený pluralismus, ale některé prvky jsou i z extrémního pluralismus, tudíž je to kombinace obojího. V roce 2013 je tu problém obdobný. Počtem relevantních aktérů bychom mohli začít, že je to formát extrémního pluralismu. Jak už víme s extrémním pluralismem, se pojí polarizovaný pluralismus, když ale procházíme jednotlivé charakteristiky, narážíme na určité nejasnosti. Nejprve Sartoriho předpoklad, že na obou krajích ideologického pólu stojí naproti sobě dvě antisystémové strany v opozici. Jelikož vycházím z teorie Sartoriho, využiji jeho širší pojatou definici antisystémové strany. G. Sartori říká (2005: 137), že za strany anisystémové můžeme brát všechny strany odmítající či protestní, jelikož sdílejí stejnou vlastnost, a to že zpochybňují legitimitu režimu a podkopávají jeho podpůrné základny. Ale dodává, že protestní strany mohou existovat krátce v čase a jsou tedy méně anti a méně odolné než partaje, které vyjadřují cizí nebo odcizenou ideologii. Tedy v rámci zvolené teorie v této práci, pojmám Úsvit jako stranu protestní, tudíž jako antisystémovou, což první předpoklad polarizovaného pluralismu je naplněn. Druhý předpoklad, což je existence dvoustranných opozic, které jsou ideologicky naprosto neslučitelné a nemohou spolu spojit síly. Když se podíváme na KSČM a stranu Úsvit, i když je to také poněkud problematičné, můžeme v sartoriánské optice říct, že jsou to dvě naprosto ideologicky vzdálené strany, také se obě strany nachází v izolované pozici oproti ODS a TOP 09. Tyto

strany se nachází na druhé straně spektra (od KSČM) a jsou to naprosto ideologicky neslučitelné strany a spolupráce jak s KSČM či s Úsvitem nejsou možné. Což tím pádem naplňuje druhý předpoklad. Třetí premisa, že je metrický střed osazen středovou vládou a čelí opozici zleva i zprava a přispívá tak k odstředivým tendencím. Tohle není možné, protože reálný stav stranického systému napomáhá k dostředivé soutěži, což zachovává její směr z roku 2010. Zásadní změnu však představuje skutečnost (Hanáček 2015), že aktéry dostředivé soutěže nejsou pomyslné krajní body pravolevého kontinua, tedy sociálnědemokratická levice a neoliberální pravice, ale pomyslným levým pólem této soutěže je hnutí ANO, které skrze koaliční spojení s ČSSD zároveň ohraničuje jeden pól systému. Vzhledem k jeho středové prostorové pozici však zároveň dochází k omezení prostoru potenciální dostředivé expanze obou pólů. Stručně řečeno, střed se již nedobývá z krajů, ale ze středu a zprava, tzn. soutěží o něj hnutí ANO a pravicové strany. Také stranický systém v roce 2013 můžeme chápat jako vysoce polarizovaný oproti letům minulým, což způsobuje hluboké štěpení, nízkou míru konsensu a pro voliče to může signalizovat nízkou míru legitimacy systému. Což nám dokládá i index efektivního počtu stran. Poslední předpoklad, který bych chtěla více prozkoumat, je tzv. politika trumfování, kdy se strany předhánějí ve svých slibech. Tento předpoklad by podle mého zasloužil více prostoru v jiné práci, kdy by se v časovém horizontu mohl porovnávat předvolební program s reálnými kroky vládních stran. Na závěr bych chtěla konstatovat, že český stranický systém se po roce 2013 nachází z hlediska typologie Sartoriho někde mezi polarizovaným a umírněným pluralismem. Ale na validnější empirické potvrzení a jejího detailnějšího zhodnocení, bychom se měli ještě nějakou dobu počkat.

4. 2 Volební volatilita sněmovní volby 2013

Jak jsme se dozvěděli v teoretické části o volební volatilitě, pro výpočet čisté volatility se nejčastěji používá Pedersenův index. Na základě výpočtu z podkapitoly o čisté volatilitě jsme zjistili, že sněmovní volby v roce 2010 znamenaly významný odklon od předchozích nižších hodnot a zvýšená volatilita pokračovala i ve sněmovních volbách v roce 2013. Na základě výpočtu Linka (2014: 27) se hodnota nepatrně snížila (38) oproti volbám předcházejícím. Poslední dekompozice, které navrhli Bartolini a Mair (1990) se týkají výpočtu meziblokové a vnitroblokové volatility z hlediska levicových a ostatních stran, které odhadují, že velká část volatility v podpoře stran, je způsobena změnou v podpoře stran uvnitř levicového bloku a ostatních stran. V roce 2013 došlo k dalšímu nárůstu vnitroblokové volatility, ta byla způsobena změnou podpory mezi nelevicovými stranami (v roce 2010 byla hodnota 31, v roce 2013 37). V roce 2013 to bylo zapříčiněno poklesem podpory ODS, TOP 09 a nárůstu podpory ANO a Úsvitu, ale i když změny podpory uvnitř levého bloku nebyly malé (pokles podpory ČSSD a SPOZ a nárůst podpory KSČM). Navýšení volatility v letech 2010 a 2013 souvisí se změnami v podpoře stran uvnitř jednotlivých bloků.

Pro rok 2013 jsme zahrnuli do výpočtu strany (ODS, ČSSD, KSČM, TOP 09), které se účastnily dvou po sobě následujících voleb. Oproti volbám 2010 je to další navýšení na hodnotu 24,08, což nám potvrzuje trend destabilizace stranického systému, který započal v 2010.

Tabulka 5. Stranické nahrazení

1998	2002	2006	2010	2013
6,05	10,82	14,71	20,092	24,08

Závěr

Tato bakalářská práce se zabývala analýzou českého stranického systému v letech 2010 a 2013. V rámci výše zvoleného období byla provedena analýza kontextu politické situace, volebních výsledků, dále byla aplikována teorie stranického systému Giovanniho Sartoriho. V neposlední řadě byla využita čistá volební volatilita. Volební volatilita byla zvolena z důvodu, že volební výsledky se mohou jevit stabilní, ale je nicméně otázkou zda stabilita volebních výsledků není jen zdánlivá. Dále byl použit indikátor stranického nahrazení a index efektivního počtu stran. Na základě těchto indikátorů můžeme zjistit, zda došlo opravdu ke změně stranického systému.

Práce byla rozdělena do čtyř kapitol. V první kapitole byl hlavní cíl představit hlavní rysy G. Sartoriho teorie stranického systému. Stěžejním bodem jeho teorie je určení tzv. relevantních stran v systému na základě koaličního či vyděračského potenciálu. Dále rozlišuje sedm tříd, které jsou vyjádřeny počtem relevantních aktérů. Tyto jednotlivé třídy nám určují formát daného stranického systému a na této bázi můžeme klasifikovat stranického systému. Z důvodu vícestranického českého systému, jsme se zabývali pouze omezeným a polarizovaným pluralismem. Nabídli jsme různé pohledy a kritiku zahraničních politologů. I když je tato teorie zatím nepřekonaná, a nedošlo k dalším inovacím, tak nám z toho vyplývá, že typologie stranických systémů musí reagovat na nové problémy stranickopolitického uspořádání. V poslední podkapitole byla představena volební volatilita, stranické nahrazení a index efektivního počtu stran na teoretickém podkladu.

V druhé kapitole s názvem *Charakteristika doby před rokem 2010*, jsme se primárně zabývali, dobovým kontextem před parlamentními volbami 2010, pro lepší orientaci a pochopení problematiky. Třetí kapitolu zaměřenou na parlamentní volby, jsme rozdělili na tři podkapitoly. Nejprve jsme analyzovali konkrétní volební výsledky jednotlivých relevantních stran. Tyto volby přinesly třetí nejnižší volební účast v historii ČR, pouhých 62,5 %. Další změnu, co nám tyto volby přinesly, bylo vyjádření voličů nad zklamáním etablovaných stran jako ODS a ČSSD. Zklamání voličů vedlo k alternativnímu řešení ve formě nových stran, které přicházejí, že změní politickou situaci. Tudíž můžeme říct, že tyto volby byly protestem proti politické třídě a korupci.

Následně jsme aplikovali teorii Sartoriho na nové stranické uspořádání po volbách 2010. V této části můžeme odpovědět na první výzkumnou otázku. Nakolik se proměnil stranický systém v průběhu sněmovních voleb 2010-2013 oproti předcházejícímu období? Sněmovní volby v roce 2010 přinesly výraznou změnu, pokud jde o formát systému ve vztahu ke konkrétním aktérům. Počet relevantních aktérů se nezměnil oproti volbám 2006, ale došlo ke změně ve smyslu vstupu nových politických stran (VV, TOP 09) a neúspěchu dvou předchozích stran (KDU-ČSL, SZ). Stranu KSČM jsme označili jako antisystemovou, jelikož delegimizační vliv na systém vyvíjí. Jistě můžeme říct, že je tento systém polarizovanější než předchozí. Ale naproti tomu nám to vyvrací charakteristický znak omezeného pluralismu. Tudiž nám z toho plyne, že se český stranický systém pohybuje mezi dvěma typy polarizovaného a umírněného pluralismu. Abychom mohla na tuto otázku jasněji odpovědět, vypočítali jsme již výše zmíněný index. Kdy hodnota v 2006 byla 3,08, ale ve volbách 2010 se navýšila na 4,52. Tudiž počet aktérů je kvantitativně navýšen a velikost českého stranického systému byla změněna oproti volbám 2006.

V poslední podkapitole jsme se zaměřili na konkrétní výpočty volební volatility. Analýza čisté volatility prokázala nárůst volatility hlasování v roce 2010 na úroveň let 1996 a 1998. Na podstatnou odlišnost těchto voleb od těch předchozích ukazuje podíl voličů v obojích po sobě jdoucích volbách, kteří změnili stranu, pro niž hlasovali. Také touto vlastností se volby v roce 2010 podobají volbám z poloviny 90. let. Také přesuny mezi etablovanými stranami dosahovaly pouze necelých 30%, zatímco přesuny od etablovaných stran k novým více než 70%. Klesá také podíl jedinců, kteří opakovaně hlasují pro stejnou stranu. V roce 2010 hlasovali pro stejnou stranu pouze tři z deseti voličů. Tudiž se snižuje podíl voličů, na které se mohou politické strany spolehnout, že pro ně budou znovu hlasovat. I na základě stranického nahrazení jsme potvrdili, že tradiční strany českého stranického systému ztratily svou pozici na základě získaných hlasů ve volbách 2010.

Celková volební účast byla v roce 2013 druhá nejnižší v historii sněmovních voleb, dosáhla 59,48. Tudiž můžeme odpovědět na další výzkumnou otázku. Byly předčasné volby do poslanecké sněmovny v roce 2013 navazující na volby v roce 2010- ve smyslu, že pokračovaly v tendencích destabilizace stranického systému a krize tradičních stran? Výsledky voleb v tomto ohledu potvrzují tento nastoupený trend destabilizace české stranické politiky. Parlamentní strany, které obhajovaly své

posty v těchto volbách, získaly méně než polovinu hlasů. Ale naopak pro nové strany to znamenalo výrazný úspěch, když dosáhly rekordních hodnot (ANO, Úsvit). Další výrazná změna, která nastala, bylo navýšení na sedm politických stran, které se dostaly do PS. ANO zaznamenalo historicky nejlepší výsledek pro ryze nový politický subjekt od vzniku ČR.

Dále na tu to otázku můžeme odpovědět, v čem se dále změnil stranický systém? Počet relevantních aktérů se navýšil na šest, tudíž jde o formát extrémního pluralismu. Zásadní změnu však představuje skutečnost, že aktéry dostředivé soutěže nejsou pomyslné krajní body pravolevého kontinua, tedy sociálnědemokratická levice a neoliberální pravice, ale pomyslným levým pólem této soutěže je hnutí ANO, které skrze koaliční spojení s ČSSD zároveň ohraničuje jeden pól systému. Také stranický systém v roce 2013 můžeme chápat jako vysoce polarizovaný oproti letům minulým, což způsobuje hluboké štěpení, nízkou míru konsensu a pro voliče to může signalizovat nízkou míru legitimacy systému. Tudíž můžeme na závěr konstatovat, že český stranický systém se v roce 2013 opět nacházíme mezi polarizovaným a umírněným pluralismem, ale charakteristik z polarizovaného pluralismu bylo více naplněno. Na základě indexu efektivního počtu stran (5,64), můžeme s jistotou říct, že český stranický systém prošel výraznou změnou, která započala ve volbách 2010, a volby 2013 ji ještě více prohloubily.

V poslední podkapitole zabývající se volební volatilitou a stranickým nahrazením. Na základě obdobných výpočtů zvýšená volatilita pokračovala i ve sněmovních volbách 2013. Také došlo v roce 2013 k nárůstu vnitroblokové volatility. Tyto hodnoty naznačují, že voliči ve dvou posledních volbách byli nespokojeni s etablovanými stranami, hledali spíše mezi ideově blízkými stranami, a to především mezi nově ustavenými. Stranické nahrazení bylo opět navýšeno. Tyto zvolené indikátory nám kladně potvrzují výraznou proměnu českého stranického systému v letech 2010-2013. Výše zvolené indikátory, které jsou relativně navýšené oproti stabilním předchozím hodnotám. Na základě nich můžeme prohlásit, že tyto změny pro ČR znamenají výraznou nestabilitu uvnitř stranického systému. Dochází jak k nižší institucionalizaci, tak také k rozvolňování vazeb mezi stranami a voliči.

Formulované výzkumné otázky se podařilo zodpovědět. Zvolená literatura byla dostačující. Knihy mi poskytly množství informací ke zpracování této práce. K

volbám 2010 bylo sepsáno mnoho kvalitních zdrojů obsahujících detailní informace o tomto tématu. Významným autorem, který velmi přispěl k tomuto tématu, je Lukáš Linek. Linek se ve svých knihách zabývá jak samostatně volební volatilitou tak také volbami 2010. K volbám 2013, kromě publikace *Volby do Poslanecké sněmovny 2013* od Vlastimila Havlíka a dalších autorů, zatím nebylo vydáno dostatečný počet zdrojů, jelikož se jedná o relativně nové téma v rámci české politiky. Práce se zabývala analýzou proměny stranického systému v ČR. Jelikož se blíží další sněmovní volby v roce 2017, tak se naskýtá další možnost výzkumu.

Prameny a literatura

Aeschimann, Éric. 2015. „S Jacquesem Rancièrem o užitečných idiotech Národní fronty“ *A2larm.cz*, 16. 12. 2015 (online). Dostupný z: <<http://a2larm.cz/2015/12/s-jacquesem-rancierem-o-uzitecných-idiotech-narodni-fronty>> (24. 4. 2016)

Kupka, Petr, Michal, Mocht'ák. 2014. „Aféra Nagygate mezi korupcí a organizovaným zločinem: Korupční sítě a jejich možný vliv na kvalitu demokracie v České republice“. *Středoevropské politické studie* 4 (7). Dostupné z: <<http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=658>>

„ANO- volby do Poslanecké sněmovny 2013“ *Aktuálně.cz*, 2013 (online). Dostupné z: <<http://www.aktualne.cz/wiki/politika/volby/ano-volby-do-poslanecke-snemovny-2013/r~i:wiki:3902/>> (24. 4. 2016)

ANO, bude líp. 2013. „Můj příběh“ *ANO 2011*. 1. 7. 2013 (online). Dostupné: <<http://www.anobudelip.cz/cs/o-nas/blogy/12512/muj-podrobny-zivotopis>> (24. 4. 2016)

ANO, bude líp. 2013. „Stanovy politického hnutí“ *ANO 2011*, 15. 4. 2015 (online). Dostupné z: <<http://www.anobudelip.cz/file/edee/ke-stazeni/vnitri-predpisy/ano-stanovy-2013.pdf>> (24. 4. 2016)

Balík, Stanislav. 2010. *Volby do Poslanecké sněmovny v roce 2010*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.

Bartolini, Stefano, Peter Mair. 1990. *Identit, Competition, and Electoral Availability: The Stabilization of European Electorates 1885-1985*. Cambridge: Cambridge University Press.

Beyme, Klaus von. 1985. *Political Parties in Western Democracies*. Aldershot: Gower.

Birch, Sarah. 2003. *Electoral Systems and Political Transformation in Post-Communist Europe*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Bittner, Petr. 2015. „Podemos: tajemství „španělské Syrize““ *Deník Referendum.cz*, 19. 4. 2015 (online). Dostupné z: <<http://denikreferendum.cz/clanek/20230-podemos-tajemstvi-spanelske-syrizy>> (24. 4. 2016)

Budget, Ian, Hans Keman, Michael McDonald, Paul PENNINGS. 2012. *Organizing Democratic Choice: Party Representation Over Time*. Oxford: Oxford University Press.

Cabada, Ladislav, Michal Kubát. 2007. *Úvod do studia politické vědy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk

Caulier, Jean-François, Patrick Dumont. 2003. The „Effective Number of Relevant Parties“: How Voting Power Improves Laakso-Taagepera's Index. (online). Dostupné z: <http://centres.fusl.ac.be/CEREC/document/2003/cerec2003_7.pdf> (17. 6. 2016)

Centrum pro výzkum veřejného mínění Sociologický ústav AV ČR. 2010. *Důvěra ústavním institucím a spokojenost s politickou situací v dubnu 2010*. Praha: Sociologický ústav AV ČR.

Centrum pro výzkum veřejného mínění Sociologický ústav AV ČR. 2010. *Důvěra stranickým představitelům*. Praha: Sociologický ústav AV ČR.

Cevro liberálně konzervativní akademie. 2012. „Parlamentní volby v Řecku“ *Cevro.cz*, 29. 5. 2012(online). Dostupný z: <http://www.cevro.cz/web_files/soubory/237072/240153_D_cs_14denik_10_2012.pdf> (24. 4. 2016)

Collier, David, John Gerring. 2009. *Concepts and Method in Social Science: The Tradition of Giovanni Sartori*. New York, London: Routledge.

Crewe, Ivor. 1985. „Introduction: Electoral Change in Western Democracies: A Framework for Analysis“. Pp. 1-22 in Ivor Crewe, David Denver (eds.). *Electoral Change in Western Democracies: Patterns and Sources of Electoral Volatility*. London: Croom Helm.

Česká tisková kancelář. 2009. „PROFIL: Opozice dokázala vládu sesadit zatím pouze jednou v roce 2009“ *ceskenoviny.cz*, 21. 5. 2015 (online). Dostupné z: <<http://www.ceskenoviny.cz/zpravy/profil-opozice-dokazala-vladu-sesadit-zatim-pouze-jednou-v-roce-2009/1218671>> (24. 4. 2016)

Delinic, Tomisla, Hubert Gehring, Maren Hachmeister. 2010. „Vznikla středopravicová koalice, Petr Nečas byl jmenován premiérem“ *Landerbericht*, 30. 6.

2010 (online). Dostupné z: <http://www.kas.de/wf/doc/kas_20042-1522-26-30.pdf?110323084217> (24. 4. 2016)

Dolejší, Václav. 2009. „Klaus a Topolánek: léta neshod vyvrcholila demisí“ *iDnes.cz*, 27. 3. 2009 (online). Dostupné z: <http://zpravy.idnes.cz/klaus-a-topolanek-leta-neshod-vyvrcholila-demisi-fbg-/domaci.aspx?c=A090326_220725_domaci_abr> (24. 4. 2016)

Downs, Anthony. 1957. *An Economic Theory of Democracy*. New York: HarperCollins Publisher.

Dunleavy, Patrick, Françoise Boucek. 2003. „Constructing the Number of Parties.“ *Party Politics* 9(3): 291-315.

Eibl, Otto. „Volební programy.“ Pp. 69-96 in Stanislav Balík et al. *Volby do Poslanecké sněmovny 2010*. Brno: CDK.

Evans, Jocelyn. 2002. „In defence of Sartori. Party System Change, Voter Preference Distributions and Other Competitive Incentives.“ *Party Politics* 8 (2): 155- 174.

Evropský parlament. 2012. „Impulzivní a nespécifikovaní nevoliči: překážky a motivace spojené s účastí ve volbách“ *Evropský parlament*, 23. 11. 2012 (Online, pdf). Dostupné z: http://www.europarl.europa.eu/pdf/eurobarometre/2012/research/qualitative_synthesis_cs.pdf (24. 4. 2016)

Fiala, Petr, Maxmilián Strmiska. 2009. *Teorie politických stran*. Brno: Barrister & principal.

Fiala, Petr. 2010. *Politika, jaká nemá být*. Brno: Centrum pro výzkum demokracie.

Green-Pedersen, Christoffer. 2004. „Center Parties, Party Competition, and the Implosion of Party Systems.“ *Political studies* 52 (2): 324- 341.

Haas, Tomáš. 2010. „ODS a prohrané volby“ *blog.aktualne.cz*, 13. 6. 2010 (online). Dostupné z: <<http://blog.aktualne.cz/blogy/tomas-haas.php?itemid=10156>> (17. 6. 2016)

Hanáček, Vladimír. 2015. „Český stranický systém po roce 2013 v sartoriánské perspektivě“ *E-polis.cz*, 17. 08. 2015 (online). Dostupné z: < <http://www.e-polis.cz>

polis.cz/clanek/cesky-stranicky-system-po-roce-2013-v-sartorianske-perspektive.html#_ftn37> (24. 4. 2016)

Hanley, Sean. 2011. „Dynamika utváření nových stran v České republice v letech 1996–2010: hledání možných příčin politického zemětřesení.“ *Sociologický časopis* 47 (1), 115-136. Dostupné z: <<http://sreview.soc.cas.cz/cs/issue/116-sociologicky-casopis-czechsociological-review-1-2011/2102>> (24. 4. 2016)

Havlík, Vlastimil. 2010. „Politické strany a jejich systém v letech 2006-2010. Pp. 11-38 in Balík, Stanislav et al. *Volby do Poslanecké sněmovny v roce 2010*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.

Havlík, Vlastimil. 2014. *Volby do Poslanecké sněmovny 2013*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, Mezinárodní politologický ústav.

Hazan, Reuven. 1998. *Center parties: polarization and competition in European parliamentary democracies*. Edinburg: A&C Black.

Hloušek, Vít, Lubomír Kopeček. 2012. *Záchrana státu?*. Brno: Barrister & Principal.

„Janota: Můj balíček srazí příští rok růst ekonomiky o 0,6 procenta“ *Česká tisková kancelář*, 2009 (online). Dostupné z: <http://byznys.lidovky.cz/janota-muj-balicek-srazi-pristi-rok-rust-ekonomiky-o-0-6-procenta-pws-/statni-pokladna.aspx?c=A090921_123149_statni-pokladna_abc> (24. 4. 2016)

„Je dobře, že se Fischer nechová jako loutka“ *Lidové noviny*, 2009 (online). Dostupné z: <http://byznys.lidovky.cz/je-dobre-ze-se-fischer-nechova-jako-loutka-f1q-/statni-pokladna.aspx?c=A090502_083659_ln_domov_mel> (24. 4. 2016)

Jiříčka, Jan. 2013. „Bárta: S Okamurou nás spojuje přímá demokracie, rozpad VV nehrozí“ *iDnes.cz*, 9. 9. 2013 (online). Dostupné z:< http://zpravy.idnes.cz/barta-bude-kandidovat-za-okamuruv-usvit-f06-/domaci.aspx?c=A130909_125954_domaci_jj> (24. 4. 2016)

Kabátová, Michaela. 2013. „Kubu na jihu vykroužkovali. Je to drtivá porážka, přiznal šéf ODS“ *lidovky.cz*, 26. 10. 2013 (online). Dostupné z: <http://www.lidovky.cz/kubu-na-jihu-vykrouzkovali-je-to-drtiva-porazka-priznal-sef-ods-pwr-/zpravy-domov.aspx?c=A131026_171817_ln_domov_sm> (24. 4. 2016)

„Kdo jsem“ *Olga Havlová*, 2013 (online). Dostupné z: <
<http://www.havlovaolga.cz/kdo-jsem>> (24. 4. 2016)

„KDU-ČSL-volby do Poslanecké sněmovny 2013“ *Aktuálně.cz*, 2013 (online).
Dostupné z: < <http://www.aktualne.cz/wiki/politika/volby/kdu-csl-volby-do-poslanecke-snemovny-2013/r~i:wiki:3901>> (24. 4. 2016)

Kálal, Jan. 2014. „ANO je pravicová strana se sociálním cítěním, řekl Babiš“
Echo24.cz, 11. 10. 2014 (online). Dostupné z: <http://echo24.cz/a/w6Ux7/ano-je-pravicova-strana-se-socialnim-citenim-rekl-babis>> (24. 4. 2016)

„Kladenský program“ Komunistická strana Čech a Moravy, 1992 (online). Dostupné
z: < <https://www.kscm.cz/uvodni-stranka/nas-program>> (24. 4. 2016)

„Klaus jmenoval Fischera, nový premiér slíbil „vládu tvrdé práce“ *Idnes.cz*, 2009
(online). Dostupné z:<http://zpravy.idnes.cz/klaus-jmenoval-fischera-novy-premier-slibil-vladu-tvrde-prace-p6s-/domaci.aspx?c=A090409_130639_domaci_nel//> (24.
4. 2016)

Klíma, Michal, Jan Outlý at al. 2010. *Volby do Evropského parlamentu 2009. Vybrané otázky přípravy, průběhu výsledků voleb*. Plzeň: Nakladatelství a vydavatelství Aleš Čeněk.

Klíma, Michal. 2013. „Koncept klientelistické strany. Případová studie – Česká republika.“ *Politologický časopis* 20 (3): 215-235.

Kneblová, Eva. 2010. „Využívání preferenčních hlasů.“ Pp. 159-184 in Stanislav Balík et al. *Volby do Poslanecké sněmovny v roce 2010*. Brno: CDK.

Kopecký, Josef. 2010. „Analýza: Věci (polo)veřejné a lov politických dinosaurů“
Idnes.cz, 2. 5. 2010 (online). Dostupné z: <http://zpravy.idnes.cz/analyza-veci-polo-verejne-a-lov-politicky-dinosauru-ppi-/domaci.aspx?c=A100501_123725_domaci_kop> (24. 4. 2016)

Kotecký, Tomáš, Daniel Čermák. 2003. „Výběrová šetření a analýza agregátních dat- diskuze na téma použitelnosti různých přístupů v komparativních analýzách politického chování“. *Sociologický časopis/ Czech sociological Review* 39(4): 529-550.

Králiková, Marcela, Pavel Šíma. 2014. *Volební kampaně 2013*. Brno: Barrister & principal.

Kubát, Michal. 2006. *Teorie antisystémovosti a Komunistická strana Čech a Moravy*. Praha: Česká společnost pro politické vědy.

Kubát, Michal, Tomáš Lebeda. 2014. *O komparativní politologii a současné české politice*. Praha: Karolinum.

Kubát, Michal. 1998. „*Volby, fragmentace a polarizace stranického systému a politická nestabilita v České republice*.“ *Politologický časopis* 98(3): 231-243..

Kubát, Michal. 2004. „Stranické systémy.“ in Ladislav Cabada, Michal Kubát. *Úvod do studia politické vědy*. Praha: EUROLEX BOHEMIA.

Laakso, Markku, Rein Taagepera. 1979. „Effective number of Parties.“ *Comparative Political Studies*. 12: 3-27.

Lane, Jan-Erik, Svante Ersson. 1997. „Parties and Voters: What Creates the Ties?“ *Scandinavian Political Studies* 20 (2): 179-196.

Lebeda, Tomáš, Miroslav Novák. 2004. *Volební a stranické systémy ČR v mezinárodním srovnání*. Plzeň: Aleš Čeněk.

Linek, Lukáš, Pat Lyons. 2013. *Dočasná stabilita? Volební podpora politických stran v České republice v letech 1990-2010*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON) v koedici se Sociologickým ústavem AV ČR.

Linek, Lukáš. 2012. *Voliči a volby 2010*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON) v koedici se Sociologickým ústavem AV ČR.

Linek, Lukáš. 2014. „Čistá a celková volební volatilita v Česku v letech 1990-2013: stejný koncept, odlišná měření a podobné závěry?“ *Acta Politologica* 6 (1): 24–38. Dostupné z: <<http://acpo.vedeckecasopisy.cz/publicFiles/00618.pdf>> (24. 4. 2015)

Mainwaring, Scott, Carlos Gervasoni, Annabella Espana-Nájera. 2010. „The Vote Share of New and Young Parties“. *Working Paper* 368, 1-42. Dostupné z: <<https://kellogg.nd.edu/publications/workingpapers/WPS/368.pdf>> (24. 4. 2016)

Mair, Peter. 2002. „Comparing Party Systems“. Pp. 88-107 in LeDuc, Lawrence, Niemi, Richard G., Norris, Pippa. *Comparing Democracies* 2. London: Sage Publications.

Marešová, Václava. 2009. „Tendr na likvidaci ekologických škod za 115 miliard zůstal ve hře“ *Rozhlas.cz*, 18. 5. 2009 (online). Dostupné z: <http://www.rozhlas.cz/zpravy/domaci/_zprava/583782> (24. 4. 2016)

„Ministr Drobil, oznámil rezignaci“ *Novinky.cz*, 2010 (online). Dostupné z:<<http://www.novinky.cz/domaci/219763-ministr-drobil-oznamil-rezignaci.html>> (24. 4. 2016)

„Němcová odešla před přípitkem, s toxickou vládou se nechtěla poplácávat po ramenou“ *Novinky.cz*, 2013 (online). Dostupné z: <<http://www.novinky.cz/domaci/307389-nemcova-odesla-pred-pripitkem-s-toxickou-vladou-se-nechtela-poplacavat-po-ramenou.html>> (24. 4. 2016)

Pařížková, Lucie. 2009. „Paroubek zvítězil, ale je za padoucha“ *Tyden.cz*, 16. 9. 2009 (online). Dostupné z: <http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/volby-2009/paroubek-zvitezil-ale-je-za-padoucha_138935.html> (24. 4. 2016)

Pedersen, Morgens. 1979. „The Dynamic of European Party Systems: Changing Patterns of Electoral Volatility“. *European Journal of Political Research* 7(1): 1-27.

Pink, Michal, Aneta Pinková. 2010. *Volby do Poslanecké sněmovny České republiky 2010 a jejich „alternativní“ výstupy*. Brno: MPÚ.

Pop, Valentina. 2012. „Van Rompuy: Winds of populism threaten free movement“ *EUobserver*, 25. 4. 2012 (online). Dostupné z: <<https://euobserver.com/justice/116032>> (24. 4. 2016)

Powell, Eleanor Neff, Joshua A. Tucker. 2013. „Revisiting Electoral Volatility in Post-Communist Countries: New Data, New Results, New Approaches“. *British Journal of Political Science* 44 (1), 123-147. Dostupný z: <<http://journals.cambridge.org/action/displayAbstract?fromPage=online&aid=9090381&fileId=S0007123412000531>> (24. 4. 2016)

„Poslanci po 236 dnech přijali elektronickou evidenci tržeb. Jako první se zapojí hotely a restaurace“ *Ihned.cz*, 10. 2. 2016 (online). Dostupné z: <<http://domaci.ihned.cz/c1-65156940-zive-poslanci-jednaji-o-navrhu-zakona-o-elektronicke-evidenci-trzeb>> (24. 4. 2016)

„Privatizace ČSA pokračuje“ *Ministerstvo financí České republiky*, 2009 (online). Dostupné z: <<http://www.mfcr.cz/cs/aktualne/tiskove-zpravy/2009/2009-08-19-tiskova-zprava-5429-5429>> (24. 4. 2016)

„Předčasné volby do Poslanecké sněmovny 2013“ *Aktuálně.cz*, 2013 (online). Dostupné z: <<http://www.aktualne.cz/wiki/domaci/predcasne-volby-do-poslanecke-snemovny-2013/r~i:wiki:3882>> (24. 4. 2016)

Pšejja, Pavel. 2005. *Stranický systém České republiky: Politické strany a jejich vývoj 1989–1998*. Brno: CDK.

Reynié, Dominique. 2011. „Le tournant ethno-socialiste du Front national.“ *Études 2011* (11): 463-472.

Sartori, Giovanni. 2004. *Strany a stranické systémy: schéma pro analýzu*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.

Schumpeter, Joseph Alois. 2004. *Kapitalismus, socialismus a demokracie*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.

Stegmaier, Mary, Klára, Vlachová. 2011. „The parliamentary election in the Czech Republic“. *Electoral studies 2010* (30): 238-241.

Šedo, Jakub. 2007. *Volební systémy postkomunistických zemí*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.

„Sociální demokraté podali návrh na vyslovení nedůvěry vládě“ *Idnes.cz*, 2009 (online). Dostupné z: <http://zpravy.idnes.cz/socialni-demokrate-podali-navrh-na-vyslovenineduvery-vlade-pr5-/domaci.asp?c=A081015_112835_domaci_jba> (24. 4. 2016)

Sokol, Petr. 2013. „Babiš se opakování vtípu VV nevyhne“ *ODS.cz*, 27. 9. 2013 (online). Dostupné z: <http://www.ods.cz/clanek/5697-petr-sokol-babis-se-opakovani-vtipu-vv-nevyhne>> (24. 4. 2016)

Šedo, Jakub. 2011. „Vybrané problémy kvantitativního výzkumu stability stranických systémů a jejich možná řešení“. *Evropská volební studia* 6 (1): 63-74.

TOP 09. 2010. „Volební programy.“ *TOP 09*, 10. 1. 2010 (online). Dostupné z: <<http://www.top09.cz/proc-nas-volit/volebni-program/archiv/volebni-program-2010/>> (24. 4. 2016)

Úsvit přímé demokracie Tomia Okamury. 2014. „Program hnutí“ *Úsvit přímé demokracie*, 17. 4. 2014 (online). Dostupné z: <<http://www.usvitnarodnikoalice.cz/program-hnuti/>> (24. 4. 2016)

Úsvit přímé demokracie Tomia Okamury. 2014. „Stanovy“ *Úsvit přímé demokracie*, 15. 4. 2014 (online). Dostupné z: <<http://www.hnutiusvit.cz/wp-content/uploads/2013/04/stanovy2014.pdf>> (24. 4. 2016)

„Úsvit přímé demokracie - volby do Poslanecké sněmovny 2013“ *Aktualne.cz*, 2013 (online). Dostupné z: <<http://www.aktualne.cz/wiki/domaci/volby-do-poslanecke-snemovny-2013-usvit-prime-demokracie/r~i:wiki:3903/>> (24. 4. 2016)

„Úsvit šířitelů dobra. Antistrany mají šanci na úspěch“ *ceskatelevize.cz*, 2013 (online). Dostupné z: <<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/1100857-usvit-siritelu-dobra-antistrany-maji-sanci-na-uspech>> (21. 6. 2016)

Vadlejchová, Lucie. 2009. „Vláda získala silný mandát, pochvaloval si premiér Fischer“ *Lidovky.cz*, 7. 6. 2009 (online). Dostupné z: <http://www.lidovky.cz/vlada-ziskala-silny-mandat-pochvaloval-si-premier-fischer-p3w-zpravy-domov.aspx?c=A090607_133151_ln_domov_tai> (24. 4. 2016).

Valášková, Marie. 2009. „Rozhodla Lisabonská smlouva“ *Hospodářské noviny* 53 (59), 1.

„Věci veřejné: technokratický program, podnikatelé v zádech“ *Deník Referendum*, 2010 (online). Dostupné z: <<http://denikreferendum.cz/clanek/1595-veci-verejne-technokraticky-program-podnikatele-v-zadech>> (17. 6. 2016)

Věci veřejné. 2010. *Politický program*. Praha: VV.

Vikarská, Zuzana. 2010. „Diskuze o změně volebního systému v ČR.“ Pp. 20–35 in Marek Antoš, Jan Wintr (eds.). *Volby, demokracie, politické svobody*. Praha: Leges.

„Vláda Petra Nečase“ *Aktuálně.cz*, 2013 (online). Dostupné z: <<http://www.aktualne.cz/wiki/politika/vlada/r~i:wiki:703/>> (24. 4. 2016)

„Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konané v 2013“ *volby.cz*, (online). Dostupné z: <<http://www.volby.cz/pls/ps2013/ps>> (24. 4. 2016)

Wolinetz, Steven B. 2006. „Party Systems and Party System Types“. Pp. 51-62 in Katz, Richard S., Crotty, William. *Handbook of Party Politics*. London: Sage Publications.

Seznam použitých zkratk, tabulek a grafů

Seznam zkratk

ANO- ANO 2011

CVVM – Centrum pro výzkum veřejného mínění

ČR- Česká republika

ČSSD- Česká strana sociálně demokratická

KDU-ČSL- Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová

KSČM- Komunistická strana Čech a Moravy

LIDEM – LIDEM – liberální demokraté

ODS- Občanská demokratická strana

PS- Poslanecké sněmovna

SPOZ- Strana práv občanů – Zemanovci

SZ- Strana zelených

ÚSVIT- Úsvit přímé demokracie Tomia Okamury

VV- Věci veřejné

Seznam tabulek

Tabulka 1. Sartoriho klasifikace stranických systémů podle počtu relevantních stran

Tabulka 2. Index efektivního počtu stran na parlamentní úrovni v letech 1992- 2010

Tabulka 3. Čistá volební volatilita ve volbách do České národní rady a Poslanecké sněmovny v letech 1992- 2010 (použit Pedersenův index volební volatility a jeho dekompozice), stranické nahrazení.

Tabulka 4. Index efektivního počtu stran na parlamentní úrovni 1992-2013

Tabulka 5. Stranické nahrazení v letech 2006-2013

Seznam grafů

Graf 1. Výsledky voleb do Poslanecké sněmovny 2010

Graf 2. Rozdělení mandátů parlamentních stran ve volbách do Poslanecké sněmovny 2010

Graf 3. Výsledky voleb do Poslanecké sněmovny 2013

Graf 4. Rozdělení mandátů parlamentních stran ve volbách do Poslanecké sněmovny 2013

Abstrakt

Bakalářská diplomová práce se zabývá proměnou českého stranického systému v letech 2010 a 2013. Cílem této bakalářské práce je analyzovat proměny, ke kterým došlo mezi parlamentními volbami 2010 a 2013 ve vztahu českého stranického systému. Teoretickým základem je teorie stranického systému Giovanniho Sartoriho a také volební volatilita, stranické nahrazení a index efektivního počtu stran. Bakalářská diplomová práce se dělí na čtyři kapitoly. Nejprve představuje teoretickou část ohledně teorie výše zmíněného Giovanniho Sartoriho. Je doplněna teoretickou částí volební volatility, stranického nahrazení a indexu efektivního počtu stran. Analytická část začíná druhou kapitolou, která se věnuje politickým kontextem doby před rokem 2010, pro lepší pochopení. Třetí kapitola se primárně věnuje analýze volebního období 2010 a to konkrétně v rámci jednotlivých volebních výsledků, poté je aplikována teorie Giovanniho Sartoriho a závěr se zabývá jednotlivými výpočty na základě volební volatility, stranického nahrazení a indexu efektivního počtu stran. Ve čtvrté kapitole se zabýváme přesně totožnými parametry, akorát se posuneme k parlamentním volbám 2013. Na základě zjištěných informací je pak možné zodpovědět výzkumné otázky a naplnit cíle práce.

Klíčová slova: stranický systém, parlamentní volby, volatilita, Česká republika.

Abstract

Bachelor thesis deals with changes of transformation czech party systém in 2010 and 2013. Main goal of the thesis is analyze changes which happened during parliamentary elections in 2010 and 2013 in relation to party system. The theoretical base is theory of party system of Giovanni Sartori, electoral volatility, party replacement and index effective number of parties too. Bachelor thesis is divided into four chapters. Firstly is theoretical part about theory above mentioned Giovanni Sartori. It is added by theoretical part of electoral volatility, party replacement and index effective number of parties. Analytical part begins in the second chapter, which is devoted to political context period before 2010 for better understanding. The third chapter deals with analysis of electoral period 2010 and specifically in relation to particular electoral results then is applied the theory of Giovanni Sartori and in last part deals with individual calculations on tha base of electoral volatility, party replacement and index effective number of parties. In fourth chapter we are dealing with the same like in the third chapter only we are moving to parliamentary election in 2013. Eventually, it is possible to answer the research questions and fulfill goals of the thesis.

Key words: party systém, parliamentary elections, volatility, Czech republic.